

FRA DIDAK BUNTIĆ ISI KRŠNjavOME O PRILIKAMA U HERCEG-BOSNI (1909–1918.)

Andrija NIKIĆ, Mostar

Franjevac Didak Franjo Buntić (1871–1922.) izuzetna je pojava u društvenom, kulturnom i religioznom životu hercegovačkih Hrvata na razmeđu XIX. i XX. stoljeća.

Klasično izobražen i vrstan organizator, fra Didak Buntić djeluje na promicanju gospodarstva i prosvjete. Zalaže se za akcije opismenjavanja najširih slojeva pučanstva, metodom sustavnog navodnjavanja unapređuje poljodjelstvo, promiče izgradnju putova itd.

Uz izdašnu pomoć Izidora Kršnjavoga i drugih zagrebačkih prijatelja tijekom ratnih godina 1915–1918. osigurao je u Slavoniji i Srijemu prihvat i smještaj za oko sedamnaest tisuća gladu ugrožene hercegovačke djece.

U narodu zvan »ocem Hercegovine«, fra Didak Buntić sudjeluje u listovima Hrvatstvo (1908.), Hrvatska narodna zajednica (1914.), Kršćanska obitelj (1914–1918.) i Narodna sloboda (1919–1922.).

Dvadesetpet pisama, koje je fra Didak Buntić 1909–1918. uputio Isi Kršnjavome, neumornom djelatniku hrvatske kulture, otkrivaju nam malo poznate veze Zagreba s problemima hrvatskih pokrajina početkom našega stoljeća.

Fra Didak Franjo Buntić izuzetna je ličnost hrvatske povijesti na razmeđu 19. i 20. stoljeća. Bio je istaknuti kulturni i socijalni radnik, koji se u svom mnogostrukom djelovanju isticao postupnošću i upornošću. Stekao je neprolaznih zasluga za svoj hercegovački kraj na prosvjetnom polju, u pobijanju nepismenosti, osnivanju pučkih škola u ruralnoj sredini, sudjelovanju u političkom životu Bosne i Hercegovine itd.

U javnom životu nastupa kao »zaneseni pravaš, starčevićanac, jer je pravaški politički program bio unio u hrvatski narod nezapamćen revolucionarni duh, najjači radikalizam u borbi protiv Nijemaca, Mađžara, Talijana i svih onih koji su stajali na putu tome programu. Nije to bio samo pravaški, stranački, nego je to bio opći narodni pokret i otpor protiv tuđinstva. Taj je pokret obećavao doskora hrvatsku državu (...) Taj duh pravaštva, duh slobodne i ujedinjene velike Hrvatske osobito je zahvatio Hrvate u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, koje su bile jače ugrožene

od tuđina i koje su izdisale pod apsolutizmom« (O. Knezović, »Život i rad fra Didaka Buntića«, Zagreb 1938, str. 7–8).

Fra Didak Buntić bio je uzor-svećenik i rodobljub, zaštitnik naroda koji ga je nazivao »ocem Hercegovine« i »vojvodom Hercegovine«. U svom djelovanju isticao se iskrenošću i nesebičnošću te je priznavao dobru volju svakome radu za narod, prema načelu: raditi za narod, biti human i pravedan prema svakome.

Nakon Prvog svjetskog rata bio je član federalističkog Narodnog kluba (Hrvatske Zajednice) u privremenom predstavništvu. Na izborima za konstituantu kandidirao se i bio izabran kao predstavnik Hrvatske pučke stranke. Do svoje smrti (3. II. 1922.) zalagao se za slogu hrvatskih stranaka u Bosni i Hercegovini i šire.

Buntićevo kulturno i socijalno djelovanje kao i njegove političke opcije poznati su nam iz javnih nastupa i dopisivanja s najuglednijim ličnostima hrvatskog društvenog i političkog života. Dio korespondencije objavljen je u prije navedenom radu fra Otona Knezovića. Ovdje objavljujemo cjelovitu Buntićevu korespondenciju s Izidorom Kršnjavim – dvadeset i pet pisama i dopisnica upućenih uglednom hrvatskom kulturnom i javnom djelatniku – iz kojih zrači iskrena težnja za okupljanjem svih nacionalnih snaga koje vode sjedinjenju hrvatskih zemalja. Na to ga je poticao i Iso Kršnjavi, koji ga u pismu od 9. rujna 1909. potiče na pomirljivost franjevačkih i Stadlerovih stavova:

»Dok su Turci vladali, bila je na mjestu mudra i obzirna diplomacija od Jukića i Martića, dan danas gdje treba, da Hrvati imaju prvenstvo, drugo nam treba. Valja da istupimo kao gospoda a ne kao siromašna raja, koja se ne usuđuje kazati ni kako se zove. Ako budemo bistro i jasno naglasili Starčevićanski program, mi ćemo pomalo predobiti i Muslimane, ako budemo slavosrbski šarali, nikad nikomu ne ćemo imponirati niti ga privući. Savez sa Srbima značio bi savez ovce s kurjakom. Ako ćete Srbima pomoći, postići ćete to jedino, da ćete im do gospodstva pomoći. Kakvo li je srbsko gospodstvo, to Vam mogu katolici u Srbiji pripovijedati. Zar da postanemo vlaška, cincarska raja? Rajina raja? Ja sam u svojoj mladosti također bio zanešen za ideju sloge sa Srbima, pa sam se tečajem decenija uvjerio, kako su perfidni, perverzni i naši najopasniji neprijatelji. Sve što im se učini u ime sloge, njima samo služi sredstvom, da nam na vrat sjednu« (O. Knezović, *n. mj.* 58–59).

Iz pisama fra Didaka Buntića Kršnjavome očituje se njegovo zalaganje za jedinstvo u svepravaškom pokretu, odnos prema Muslimanima, obrana političkih prava franjevacu Bosne i Hercegovine, aktivno sudjelovanje u bosanskoj politici i nastojanje oko zbližavanja suprotstavljenih hrvatskih stavova.

O posljedicama muslimanskih oklijevanja nakon aneksije Bosne (1908.) fra Didak Buntić piše livanjskom Alibegu Firdusu: »Mislim da Vam je jasno da se sada u našoj domaćoj politici sve tri naše vjeroispovijesti (katolici, muslimani i pravoslavci) nalaze u oči sabora na raskršću (...) Koje su dakle narodnosti muslimani, onoga je Bosna i Hercegovina. Ako se dakle složite sa rišćanima (tj. s pravoslavicima), pošli ste – kako dobro veli M.S. – s mačkom na čabu, ako li s katolicima, tim je sasma drugačije, jer Vi svoga grunta ne možete nikako sačuvati nego jedino pomoću katolika. Šerif Arnautović i Vaša većina hoće da idete sa pravoslavnima. Neka bude! No pitanje je, hoće li rišćani s muslimanima. Hoće, ako ćete im pripisati grunt. Neka dobro promisle muslimani, što znači sada sloga sa Srbima, a što s Hrvatima. Rišćani hoće autonomiju Bosne i Hercegovine. Zašto, to dobro znate: da jednom pomoću Rusije i Engleske pripanu Srbiji. Stavimo, da će kod

njih biti vjerske snošljivosti više nego prije, da li bi to ipak bilo u interesu katolika i muslimana? Drugo Srbi, hoće obligatorni otkup kmetova, a to znači ugrunčenje vašega posjeda na pravoslavne. Što Vam dakle nosi prijateljstvo sa Srbima? Nosi nužno, da muslimani postanu proletarijat i beskućnici. Reći će se da i katolici hoće obligatorni otkup kmetova. Hoće, ali uvjetno; katolici naime nemaju volje da budu kmetovi srpski. Ali autonomni čitluk muslimana sasvim je drugo (...) Da, ali kuda će vjera ili katolička propaganda? Ne zman, da li je vrijedno na ovo odgovarati. Samo bih Vas jedno zapitao: Koliko je Stadler sa svom svojom propagandom pokrstio muslimana? Znam, da bi htio u interesu vjere sve vas pokrstiti, kao što biste i Vi željeli, da mi svi zajedno prijeđemo na islam. Ali tu je sloboda vjere, tu su temeljni državni zakoni, pa nema nikakva straha« (O. Knezović, *n. mj.* 67–68).

I. Fra Didak Buntić zahvaljuje Kršnjavome na daru i ističe njegove zasluge »čitavom hrvatskom narodu na polju školstva i prosvjete«.

Presvjetli gospodine!

Primio sam od fr. Martina¹ liepi Vaš dar na kome Vam se u ime svoje i svoji majstora najsmjernije zahvaljujem. Bog Vam stotruko naplatio i našem Vas rodu na diku i korist dugo i dugo poživio!

Hvala Vam ne manja na Vašem posjetu kojim ste nas odlikovali i počastili. Uvijek će nam ostati žao na Glavaša² što nas nije unapried o Vašem dolasku obznanio. Ne bi Vas dakako u ovoj zabiti i siromaštvu mogli dočekati onako kako dolikuje jednog tako visokoga gosta i kako ste to Vi presvjetli; svojom dobrotom i svojim umnim otačbeničkim radom zaslužili ali bi ipak nešto drukčiji doček i prijatnije ono časaka što ste ih kod nas sproveli bilo da smo se nadali. Nikad Vam presvjetli nećemo zaboraviti što ste Vi čitavom hrvatskom narodu na polju školstva i prosvjete i pod nama nemilim sustavom učinili. Vi ste nastojali uzpiriti onu vatru na kojoj se i mi danas grijemo zato Vam ponovo kličem Bog Vas poživio!

Kako ste putovali i kakove ste utiske sa Vašeg putovanja po Bosni i Hercegovini odnieli? Drugo Vam ništa osobita nemam da pišem nego Vam šaljem najsrdačniji hrvatski pozdrav i ponovo se puno zahvaljujuć ostajem sa najdubljim počitanjem

Vaše presvjetlistosti sluga ponizan

D. Buntić

Široki brig 23. VI. 1909.

II. Izvješće o minulim izborima i prilikama u Hercegovini. Buntićevo neslaganje s podjelom na »Hrvate katolike«.

Presvjetli gospodine!

Prodje dosta vremena i dosta se kod nas koječeg izredalo od mog zadnjeg pisma na Vas. Prodoše i izbori za zajednicu i to baš onako kako sam Vam proreko, ali si zato ipak neprisvajam naslova proroka niti me takvim držite. Nastojao sam da budem ona »blagoslovljena ruka« jedinstva u središnjem odboru i ne bez uspjeha. Onaj dio građanstva i inteligencije skupa sa fr. Marijanom Duićem posve se izmi-

¹ Fra Martin Mikulić koji je živio na Širokom Brijegu.

² Na fra Radoslava Glavaša, starijeg, koji je tada bio tajnik biskupa fra Paškala Buconjića u Mostaru.

rio sa presjedništvom. Pokušalo se i sa Kaptolom, ali nije došlo do sporazuma. Mandić³ se je kako Vam je poznato hoćeš nećeš sasvim razkrstio s magjarskom bankom, štabi dakle moglo biti na putu slogi i sporazumu? Opet stara grdna rana »Hrvati Katolici« i ništa drugo. Naše je naprotiv čvrsto i nepomično stanovište da se nikad i nigdje u narodnosnim gospodarskim, društvenim i političkim pitanjima nedjelimo po vjeri. I tko nas hoće da djeli, mi ga smatramo neprijateljem i vjere i naroda. Ako to čini nehote u neznanju, neka mu Bog prosti; čini li pak to hotimice on je još i zlotvor. Kao što je zlotvor Bosanska uprava i ministar Buričan koji je nas spomoću konfesionalni kurija skoro izključio iz sabornice. Na katolike će odpasti dakako 16 mandata a na Hrvate? Dakle kako vidite presvjetli, ona kampanja proti Mandiću radi magjarske banke bilo dosta buke za ništa, bila samo jedna finta naperena proti H.N. Zajednici kao takovoj. Vi ćete presvjetli možda misliti da mi kao svećenici i redovnici nebi smjeli zauzimati ovako liberalno stanovište, ali Vam kažem da to činimo nesamo u interesu naše narodnosti nego i u interesu same vjere dakle u interesu koli hrvatstva toli katoličanstva, jer nam je vjera previše sveta i uzvišena a da se njom služimo recimo u koje kakove vremene svrhe. Držimo je darom božjim koji nas razsvjetljuje, oplemenjuje i vodi u Kraljevstvo nebesko a ne hrvatska, zato je tu narodnost. Niti ćemo ikad dopustiti da se vjersko obilježje udara na hrvatsko kao što to čine pravoslavni i većim djelom muslimani.

Čujem da Njihova preuzvišenost radi zato da posve sruši zajednicu. U svom organu piše da je to bezvjersko društvo, da u njoj katoliku nema mjesta. Radi da izposluje od Sv. Stolice za franjevce još jednu onakvu dozvolu kao i za saborske izbore. Dašto, ko rodoljub!

Što se tiče Mandića i sugestije mislim da imate dokaz u njegovu istupu iz magj. banke da će joj on biti »medijem« a ne mi.

O položaju i budućem našem radu takođe ću Vam presvjetli, nešto zabilježiti: Mnogo će da ne rečem sve ovisiti o tome kakav će biti statut da li će se popraviti nepravda koja se nanaša hrvatskom napose domaćem elementu sa onim projektom Birijamovim i da li će franjevci imati pasivno pravo glasa. Kako bilo da bilo, causa nije finita kao što je netko tjeo i želio, makar ona zabrana Sv. Stolice izišla po želji Vlade dotično na intervenciju austrijsko-magjarskoga poklisara ko Vatikanu kako mi iz najkompetentnijega izvora u Rimu doznajemo, što je kod nas prouzrokovalo dakako silno i opravdano ogorčenje tako, da smo se kako Vam reko, nebude li to dvoje popravljeno odlučili na padivnu rezistenciju naime nesudjelovati nikako kod izbora ili u saboru i prepustiti Vladi i našim srbamanim neka vladaju po miloj volji. Ako pako budemo sudjelovati u političkom životu mi nećemo trpiti nikakove stranke u Bosni i Herc. nego će se naša stranka zvati jednostavno »Hrvatska« i nikako drugčije a glavna i najaktualnija točka njezina programa biti će sjedinjenje sa Hrvatskom. Budemo li nadalje mi franj. imali pasivno pravo glasa i moć budu samo dvoica birana biti jedan u Bosni a drugi u Hercegovini u stranci će bez ikakove sumnje morati vladati sloga, jedinstvo te duh slavnoga Ante Starčevića; budemo li pak izključeni i nemognemo kontrolu voditi, do naravnoga strančarstva, razvraćenosti, koalicionaštva, radikalizma, nolće oni odnošaja koji vladaju u Dalmaciji a osobito kod Vas u Hrvatskoj neće ni kod nas manjkati. Eto u čemu se sastoji šteta po čitav Hrvatski narod negledeć na faktičnu

³ Dr. Nikola Mandić, odvjetnik i zastupnik u Zemaljskoj vladi.

potrebu i nuždu njegovu u ovim krajevima, ako budu franjevci izključeni. Znala je to poštena nota magjarska uprava zato nas je i radila izključiti što joj ipak posve za rukom neće poći kako od najbolje informiranih osoba koji iz Rima toli iz Beča doznajem. – Malo ima u nas prevjetli, sposobnih ljudi još manje neovisnih a najmanje nesebičnih zato ćete pojmit mislim ovaj žilavi odpor proti tome atentatu bosanske uprave proti nama i našem narodu što ga razvijamo i pričem podpore nalazimo kod svih hrvatski krugova i patriota. Mi dok našega naroda nedovedemo u obećanu zemlju, dok ga nespravimo pod jedan zajednički trobojni krov, mi ne smatramo da smo svoju političku misiju izvršili i tek onda moći ćemo sa Simeonom reći: »Nunc dimitis Domine servos suos in pace quia viderunt oculi nostri salutare tuum« etc.

O našem odnosu napram drugim dvijama grupama napram »muslimanskom narodu« (nesmislu) i pravoslavnim Srbim ne može se za sada ništa izvjesna kazati nego samo naslućivati. Te dvie grupe makar dosta stale rame o rame morat će se u saboru razići jer im se i interesi razilaze (agrarno pitanje). Zato će naša grupa biti kao jezičac na vagi i tim dobiti važnost. Ona će dakako imati za sada slobodne ruke prema jednoj i prema drugoj te će ju jedino voditi interesi. Nažalost je skoro izključeno da bi mi – kako stvari sada stoje – sa muslimanim sačinjavali jednu stranku ili s njima kooperirali, jer mi kud i kamo više dodirnih točaka imamo sa pravoslavnim nego sa muslimanim. Mi bi im dakako žrtvovali agrarno pitanje, kad bi oni bili narodno osvješteni, ali oni su više autonomisti od samih pravoslavnih i prije ćemo u pogledu našeg narodnog jedinstva – nebude li rovarenja sa strane – pomoću pravoslavnih nego pomoću muslimana do cilja doći. Imam izjave njeke odličnih njih (Srbski) prvaka koji kažu: »Nema sumnje da ćemo volit pod Hrvatsku nego pod Austriju oli Magjarsku, ako ne bi mogli dobit podpunu autonomiju Bosne i Hercegovine (t.j. ako ne bi bilo nade doći pod Srbiju)«. A što muslimani misle to pokazuje njihov »muslimanski narod« to pokazuju izjave njihovih prvaka i glasila ali se mogu ljuto prevariti i pokajati. Oni nemisle biti ništa drugo nego oruđe vlasti, vladina stranka, bosanski magjaroni, Bošnjaci – Turci. Njihova napredna stranka i nješto inteligencije bolje rekuć đastva čine donjekle u tome iznimku, ali ta nema baš za sada nikakva izgleda.

Da Bosna neće dobiti autonomije to je više nego sigurno jer makar čitavo pučanstvo za nju bilo mi se dakle te autonomije ne trebamo bojati niti za to sa pravoslavnim u prieporu biti pače mi bi se imali tome veseliti jer je baš ta velika težnja za autonomijom voda na naš hrvatski mlin. Autonomija je usporila anexiju usporit će nadamo se jedino ona i drugu t.j. Hrvatskom. U ostalom niti mi sjedinjenja možemo pospješiti a niti će ga Srbi moći spriečiti niti nam ga ičija ljubav oli prijateljstvo pokloniti o tome će odlučiti viši factori – potreba i interes monarchije možda i razvoj historijski činjenica. Treba samo da budemo spremni budni svjesni da pokažemo imamo li za to snage i uvjeta za samostalan život. Pokazuje se doduše kako čujemo i također smjerodavne strane težnja da se Bosna učini srbskim centromom i da se težište srbske politike prenese iz Beograda u Sarajevo. Osnova kako vidite paklena i za hrvatstvo smrtonosna ali se mi ni toga ne bojimo niti vjerujemo da će se to igda ostvariti. Jarebica se neda pripitomiti o tome mislim da su na čistu najmjerodavniji Krugovi. Takova što kušati značilo bi sama sebe obmanjivati i pogibeljne se igre igrati. Hrvatski su interesi uzko skopčani, iztovjetni sa onim monarchije niti im se može škoditi nr naškodeć prije monarchiji neka dakle kušaju velika gospoda što ih je volja.

Neznam ukoliko su ovi moji nazori izpravni i da li odobrajte vaša stranka ovo naše stanovište zato Vam Presvjetli i pišem da ako imate što primjetiti ili kao iskusan čovjek i političar savjetovati slobodno. Mi naravno nesmjemo nikad prekinuti vezu s onom strankom u Banovini koja jedino pravo hrvatsko stanovište zauzimalje u Bosanskom pitanju.

»Hrvatsko Pravo« držalo se u zadnje doba vrlo liepo i korektno a to se mora presvjetli, zahvaliti jedino Vama i nikomu drugom.

Onaj sam Vaš članak odmah poslo natrag preko Hilarija,⁴ ako ga presvjetli, nieste dobili nije moja krivnja samo znam da nije izišo u »Pravu«.

Vi ste presvjetli, obećali da ćete doći u Bosnu ako ne bude rata ali nebih ni Vas. Neznam što bi bilo po sriedi. Želio bi bar čuti što mislite o našoj eventualnoj pasivnoj rezistenciji.

Uz srdačan hrvatski pozdrav te sa najdubljim poklonom i veleštovanjem

Vaše presvjetlosti sluga pokoran

D. Buntić

Š. brig. 10. VI. 1909.

III. Neslaganje s lokalnom razjedinjenošću jer politika hercegovačkih Hrvata mora biti »hrvatskim duhom prožeta«.

Presvjetli gospodine!

U Vašem se članku »Vaskoliko iskreni« dotakoste i Hercegbosne. Velite da smo pogriješili što smo se razciepili a taj razkol da je naudio i vašoj stvari. To je presvjetli Vaš nazor a je li opravdan neznam. Rek bi da se hoće da se u nas nasilu napravi razdor. Nekakvi se Trtanj razkokodaka u »H.P.«⁵ i šepiri se kao puran na buništu a nezna da ima i boju purana i da isto onako izgleda smješšan i glup ko i on. Neznam da li je i gosp. Stadler s njime ali stoji za njim svakako jest gospoja Duševna Inteligencija.

Vi presvjetli znate naš program, znate naše stanovište. Odobrili ste ga i Vi pa tko će [se] usuditi izić mu na suprot, tko će izabran biti na drugome programu, tko li se smjeti odieliti od našega političkoga kluba? Gospodin se dopisnik »H.P.« probudio i sjetio saborski izbora, hoće da nekakvu novu organizaciju novi odbor, za saborske izbore ustanovi. Nezna sirota da je zakasnio da po lanjskoj strnini klas kupi. Vidjet ćemo tko će mu se odazvati. Udara se direkte proti Mandića⁶ naprednjaštva košto prije proti njegovoj mađarskoj banci, a indirekte znamo šta ta ptičica hoće. Međutim sve je spravljeno pod krov sve pripravno i gotovo. Neću biti prorok ali ću ipak uztvrditi da će Hrvati imati većinu u Saboru, makar se to nekome i absurdno činilo. Mi smo došli u doticaj s vođama muslimanski stranaka napose s Alibegom Fiordudom. Nastojimo ih izmiriti i do svjesti dovesti i tako s našom strankom stopiti. U tome smo i postigli znatan uspjeh kako se je vidjelo na zadnjoj muslimanskoj sjednici u Sarajevu. Uviđaju i oni, ako se ne sjedine s nama da mi možemo mnogo, a oni sve, izgubiti. I javili smo da ih mi kao vlahomane i autonomaše nikako podupirati nećemo, nego da ćemo raglje dati ruku

⁴ Fra Radoslav (Hilarije) Glavaš.

⁵ *Hrvatsko Pravo* (Zagreb).

⁶ Dr. Nikola Mandić.

Srbima, koju nam i oni iza njihovih legja pružaju. To rek bi da je djelovalo. Svakako mi gajimo najljepše nade, da ćemo sa »Srbim« u doticaj doći ne kao manjina nego kao većina. Zar to ne odobrava Starčevića dotično Frankova stranka koja se drži Stadlera ko pijan plot. Ne znam zašto ne bi imali povjerenja kod svih poštenih i svjesnih Hrvata. Ta nas ne vode nikakove spekulacije ni prkos ni ambicija »gašeft« a bogme ni korupcija nego jedino interes i dobrobit našega naroda. Narod nam je sve: on nam je i zob i tor i uzglavnica i podvornica. Ako bi izdao njega izdao bi i sebe. Nami se spočitava da smo se razdielili. Sve kad bi to i bila istina baš nam naša braća u Banovini ne bi smjeli u tome ništa predbaciti. Znaite onu kako su ovan i jarac plot preskakivali. Složite se vi tamo u jednu stranku, pokažite nam primjerom što je sloga, patriotizam, samozataja, požrtvovanost pa nas onda korite. Ako smo ustali proti jednoj osobi koja pod nama tlo potkapa, to smo učinili u samoobrani, to je borba ili kako bi Švako reko: »Kampf inn Dasein«. Pa tko nam pametan to može zamjeriti. Ako smo lažnog Jonu proroka iz svoje narodne lađe izbacili, to je zato da se utišaju valovi da naša hrvatska lađa u Bosni i Hercegovini ne potone. Mi s njime nikad ne bi došli s muslimanin do sloge a zašto to je presvjetli i Vama dobro poznato. Dr. Mandića ne treba ništa napadati kao što neće ni on niti umije nikoga tamo. On nije niti će biti dok je živ u stanju išta učiniti što bi bilo na štetu općim našim hrvatskim interesom. Neka on bude slobodno naprednjak ali samo u svojoj kući nipošto preko u javnome životu i radu to Vam presvjetli ja garantiram. Njega su današnji njegovi protivnici ukoliko ih još imade dobro poznavali a poznavali smo ga i mi. Oni su ga slavili a mi smo šutili. Oni ga danas blate i proklinju a mi pak šutimo i tako je njih kako sami ispovjedaju prevario a nas nije prevario, niti će nas ako Bog da prevariti baš zato što smo ga poznavali i što ga poznajemo. Što ga onako sada žestoko napadaju samo se blamiraju od sebe sprdnju grade a njemu i nehote reklamu prave.

Vama presvjetli kao Starčevićanu i Hrvat u mora biti dosta kad zna da će naša politika biti čista hrvatska – hrvatskim duhom i težnjama prožeta politika – i ako hoćete politika čiste s[t]ranke prava, makar toga imena naša stranka i ne nosila, zato ne pojmim kako se može u nas o razdoru govoriti kad se i oni koji bi tjeli ciepanje priznaju za starčevićance i to čiste. Ja dakle nikakove ni najmanje bojazni nemam od kakova razdora niti treba da ga vi tamo imate. Sa tom lamentacijom nad razdorom hoće netko samo da svoj osobni gešeft tjera. Dotično to nije lamentacija nad razdorom nego nad vlastitom svojom blamažom i nepromišljenosti. Ta valjda sarajevske kloake nisu u stanju okružiti čitavu Bosnu od Hercegovine da i ne govorim. Provinciji nije stalo do osobni zadjevica sarajevske inteligencije od koje bi kako izgleda svaki rad biti političkim radjom. Ključ čitave naše situacije drži čvrsto provincija u rukama neka se dakle gospoda kolje koliko joj drago.

Neću Vam presvjetli više duljiti niti Vam dosađivati ovo sam samo napiso da se toliko neuznemirajete radi nas kad smo i mi posve mirni.

Sa srdačnim pozdravom i veleštovanjem Vaš ponizni

D. Buntić
Š. br. 7. VIII. 1909.

IV. *Cilj i ideal bosansko-hercegovačkih Hrvata jest i bit će »jedinstvo i sloboda hrvatskog naroda«.*

Presvjetli gospodine!

Onomadne sam primio Vaše cienjeno interesantno i puno sadržaja pismo na koje Vam sve dosada nisam mogao odgovoriti. Bio sam ovih dana strašno napet i zaposlen. Zato ćete mi oprostiti.

Vaše sam pismo pročitao i Pustinjaku⁷ i Lekiću.⁸ Vrlo im je drago bilo. Puno Vam presvjetli, hvala na Vašoj ljubeznivosti i susretljivosti.

S nama bosansko-hercegovačkim Hrvatima biti ćete i morat ćete biti zadovoljni jer, mislim, kraj svih naši nutarnji trvenja, nespোরазумака i stalički borba nijedna hrvatska provincija neće stati tako odlučno za Starčevića program kao što Bosna i Hercegovina. Mi nećemo biti teoretički pristaše jedinstva naši hrvatski zemalja kao što ih na žalost ima i kod Vas tamo a osobito u Dalmaciji, nego ćemo se mi svim žarom, svom dušom i čitavim našim bićem na to dati. Ja se čvrsto nadam da ću i ja ostvarenje starčevićanskoga programa dočekati i u novoj ga crkvi kako nam Vi pišete i želite proslavljati. Nju sam već od poretka zasnovao da bude simbolom našeg jedinstva. Na nju dođe trobojni krov, sjeverno pročelje riesit će hrvatski grb a nutarnje od samostana grb našeg reda. Sedam kapela dotično sedam oltara u znak sedmero braće i sedam hrvatskih pokrajina pod jednim krovom. Visoki kameni stupovi ponos našega hrvatskoga naroda a sve skupa čitava zgrada na pećini na hridi na čvrstome i nepomičnome temelju trajnost-i neprolaznosti našega velikog kraljevstva i naroda.

Kažite presvjetli svuda našim istomišljenicima i prijateljim u Banovini da nipošto ne klonu duhom nego odvažno muževno i promišljeno neka se late posla, nek se ohrabre nek se obodre i bez obzira k našem zajedničkome cilju plove. *Jedinstvo i sloboda hrvatskoga naroda* to je naš cilj to naš ideal. Radi nas dakle neka nitko ne bude sbunjen ni uznemiren. Za taj naš ideal spravni smo se sutra i s mačem u ruci boriti. U tome smo čvrsti, nepomični i nepokolebivi. Pa kad nas »prijatelji« i neprijatelji ne dadu voditi, a mi ćemo sami tjerati – goniti. Ako nemožemo biti ηυθμóυθσ bit ćemo οπισσοφύλοκθσ. Uzmaka ne damo. Samo naprijed! Pa što Bog i sreća junačka dade.

Ali kako god nemate razloga Vi tamo, biti potišteni radi nas, toliko nažalost imamo mi biti uznemireni i zabrinuti radi prilika i današnjega položaja u hrvatskoj i neizmjerne boli i žalosti kad gledamo raztrovanost razciepkanost hrvatskih stranaka, političku nezrelost našega naroda u Banovini, njegov nehaj i mrtvilo u ovo današnje tako zgodno i puno izgleda za nas Hrvate doba. Kakovi su to Hrvati koji imaju toliko rešpekta pred Magjaronim, pred nagodbom, pred »zakonom« pred Srbima, Talijanima, Švabama itd. Je su li to potomci slavni Zrinovica, Berislavica, Bukača, Jelačica i drugi slavni i hrabri Hrvata, koji su uvijek pod jednom zastavom svakom neprijatelju otvoreno u lice pogledali. A danas se svakom ulaguju pred svakim pužu. Jadna majka Hrvatska kakove si sinove izrodila! Kako može biti a ma samo jednoga jedinoga Hrvata koji nebi zavikno Do vraga i »zakon« i nagodba sa magjarim zajedno! Kako može biti Hrvata koji bar u duši ne bi bio starčevićanac, koji ne bi bar potajno radio za taj program? To nije Hrvat, to je rob, to je izdajica to je ništarija i izrod.

⁷ Fra Martinu Mikuliću, čiji je književni pseudonim bio Pustinjak.

⁸ Fra Ilija Lekić, franjevac koji je tada živio na Širokom Brijegu.

Mi presvjetli, od vas očekujemo *hrvatsku* većinu. Očekujemo i tražimo da pređete preko svih zadjevica i osobnosti te s[t]vorite pravaški blok. Tražimo od vas veliku pače jedinu stranku sa programom jedinstvo i sloboda. Ako ju nedobijete na izborim morate ju stvoriti poslije izbora pa to koštalo neznam šta. Onda jedino moći ćete biti naša potpora naš oslon. Onda ćemo tek i mi bosansko-hercegovački hrvati pristupiti toj stranci toj hrvatskoj većini. Dao Bog da čim prije do nje dođe; mi ju očekivamo kao ozebao sunce. Osvjestite dakle presvjetli, vaš narod, pozovite ga na slogu a pokažite i vi nešto priegara samozataje i koncilijantnosti, ta dobre volje i ja ne sumnjam da će uspjeh izostati. To tražimo od vas mi to traži čitava hrvatska to traži današnje vrijeme. Mi smo uistinu solidarni i s vašim programom i s vašim stanovištem te narodom ali bi smo želili od vas malo više takta prema drugim pravaškim strankama. Moje bi bilo načelo: protivnika ne ubiti, nego zdrobiti i razoružati. Svakako bi se mislim liepim načinom i osobnim dodirrom više postiglo nego ogorčenim člancima i žestokom polemikom. Ali kako bilo samo nam dajte *hrvatsku* većinu u saboru.

O našem radu i političkoj situaciji ja ću Vas presvjetli, uvijek izvješćivati i preko Vas u neprestanom dodiru sa strankom stati ali privatno ovako u pismim jer mi nažalost ne preostaje vremena da za sad to u »Hr.Pr« pišem pošto sam veoma zaposlen ne samo sa mojim zvaničnim dužnostima, sa školom, sa našim najprečim narodnim potrebama, osobito sa duhanskim pitanjem nego i sa gradnjom crkve. Sada bo zidam pa možete misliti, kako mi je, kad moram ne samo upravljati, nadzirati, nego još i učiti te vlastitim rukama raditi; jer su mi i zidari sve domaći, većinom početnici. Alo za koji mjesec dana nadam se, da ću zidove dovršiti i ako mognem ikako do sredstava doći pokriti. Onda ću se tek moći malo više pisanjem baviti.

S nedjelje putujem u Sarajevo na zasjedanje, a nadam se doskora i posjetu njeki vrlo uplivni ličnosti pa ću onda moći nješto stvarnoga javiti. Nu ja niesam nikako ni prijatelj buke, javnosti i bubnjanja; jer često pohlepni i radoznali novinari više naškode nego koriste dobroj stvari. Što Vam dakle presvjetli budem saopćivao to Vi dakako možete u stranci i prijateljim kazati, ali nebi želio da se to javno iznosi jer koliko je god liep Vaš članak gdje se odrazuje Vaša radost nad razvojem stvari u Bosni i Hercegovini toliko ne odobrajem onu noticu na drugome mjestu u »Hr.P.« pod naslovom ako se ne varam, »Iz Hercegovine«. To je sjegurno zabilježio koji od Vaši prijatelja u uredništvu, ali netočno. On govori o našoj slozi sa muslimanskom narodnom organizacijom kao već o gotovoj stvari dočim je to tek u početku – u akciji i zametku, ali su liepi izgledi i mislim, da se nećemo prevariti nego kako sam Vam javio imamo nadu temeljitu, da ćemo s njima sačinjavati hrvatsku većinu. O čemu ću Vam pisati sliedeći put. A sada Vas molim nebili ste tako dobri bili pa mi na njeka pitanja odgovorili. Evo o čemu se radi: Mi nastojimo da bar što se našeg franjevačkog reda tiče stvorimo veliku Hrvatsku naime da sve hrvatske provincije ujedinitimo. Naš se red dieli na 12 »circumscripția«. Svaka od tih ima jednoga svoga zastupnika – generalnoga definitora u Rimu što sačinjavaju vieće reda. No nažalost u hrvatskoj circumscripciji nije provincija hrvatska sv. Ćirila i Metoda. Mi smo sve bili uložili da i ona dođe u hrvatsku circumscripciju. Osobito je na tom radio naš blagopokojni Zubac,⁹ dok je bio generalnim definitorem i zamjenikom generalovim, ali nije uspjelo radi krivnje sami vaši magjarofilski franjevac, nego je ona ostala i nadalje s magjarskim pro-

⁹ Fra Augustin Zubac umro u Mostaru, 5. XI. 1907.

vincijama u savezu. No prilike će se sigurno poboljšati u Hrvatskoj i tako će naša hrvatska circumskripcija obufatiti sve franjevačke hrvatske provincije t.j. slovensku sv. Križa, Albaniju, uobće balkanski poluotok i sv. Zemlju koja se i danas nahodi u hrvatskoj circumskripciji. Mi smo to opet na generalno vieće urgirali i našem poslaniku Dr. Luliću osobito na srce stavili te se nadamo da ćemo i uspjeti jer je naš poslanik iza generala najvaženija ličnost uvijek dosada bio, a to će biti i Lulić bez sumnje jer je on jedini koji je imao sve glasove, svih provincijala našega reda, osim jednoga magjarskoga. Nama je puno stalo do toga da se dokopamo provincije sv. Ćirila i Metoda radi Zagreba. Zagrebački smo franjevački samostan mislili adaptirati i prirediti za konvikt sve naše hrvatske franjevačke mladeži, koja se je do sada potucala po unive[r]zama: Inzbrucku, Beču, Gracu, Parizu, Freiburgu, Budimpešti, Fuldi, Rimu, Monakom itd. Ali pošto to za koji decenij ne može biti te smo došli na misao da mi samostalno pribavimo konvikt u Zagrebu, jer nam neda red stanovati po privatnim kućama. Stoga pitam Vas presvietli gospodine, i obraćam se na Vas u ime naše provincije kao na gradskoga oca: 1. Nebi li nam gradska općina Zagrebačka poklonila, iznajmila ali uz povoljne uvjete dala kakovu kuću u svom području, ali ipak ne previše daleko od univ[er]se? 2. U negativnom slučaju, nebi li nam gradska općina mogla darovati na kojem zgodnom mjestu zemljište za napraviti i sagraditi konvikt? 3. Ako nito, bili nam mogla kakovi godišnju potporu davati? 4. Ako ništa, nebi li se moglo naći kakav dobročinitelj koji bi nam kakav konvikt pomogao osnovati, jer su građevne prilike u Zagrebu vrlo nepovoljne a naša je provincija kao i čitavi naš narod u Hercegovini siromašna i skoro bez ikakvih sredstava a Bosna i Dalmacija bez poduzetna duha. Ali bi ih mi bez ikakove sumnje odmah sebi privukli i tu ih okupili. Od kolike bi to i moralne i materjalne koristi bilo po gradsku općinu po drugu našu učeću mladež netreba ni spominjati. Mi bi sa tim još dobru četvrtinu naše mladeži na univerzi zagrebačkoj povećali i tako joj ugled podigli. Od kolike koristi i za nas i za čitavu Hrvatsku. Kad bi tu naša mladež s naukom na svom materinskom jeziku i hrvatski duh – patriotizam, – usisala a spoznanstvo je gotovo jedinstvo. Stoga se pouzdano nadamo, da ćemo u ovoj stvari bar što povoljna od Vas dobiti. S tim bi naša metropola ne samo zajedno nas, i naš red zadužila nego bi se i našem redu odužila koga se zasluge za Hrvatsku ipak ne mogu poreći. Hrvatska zaista nas u Bosni i Hercegovini malo ili skoro nimalo ne pomaže. Kako bi morala što nas žalosti osobito, kad pomislimo šta Srbija, šta ista Hrvatska radi za našu pravoslavnu braću ovamo. Molim Vas presvietli liepo kao našeg prijatelja da nas preporučite za ovo gradskim ocima, vladi oli hrvatski rodoljubima i dobročiniteljima. Trajno ćete nas zadužiti ako nam išta u ovom pogledu izposlujete.

Srdačno Vas svi pozdravljamo osobito fr Ilija¹⁰ fr Martin¹¹ gvardijan¹² i ja. Vaš ponizni sluga.

D. Buntić
Široki brig 2. IX. 1909.

PS. Oprostite i ne zamjerite što Vam s ovolikom prljarijom dosađujem fr Ilija je primio Vaš list i opet Vas puno i srdačno pozdravlja i vrlo se raduje da ste se otnesli pesimizma u pogledima bos. her. naroda. Fr. Martin veli da Vas ponovno srdačno pozdravim »Citural« mu se zaturio pa ga ponovno piše i kad bude gotov

¹⁰ Fra Ilija Lekić.

¹¹ Fra Martin Mikulić.

¹² Fra Stanko Kraljević.

V. Odnosi bosansko-hercegovačkih Hrvata s muslimanima otežani su fanatizmom suprotne strane.

Presvjetli gospodine!

Primio sam Vaše cienjeno pismo od 20. prošloga nješto pokasno, jer neimamo ni sada pošte zato oprostite što Vam ovako sa odgovorom kasno dolazim.

Čitao sam što ste pisali u *Pravu*. Vrlo dobro. – Što se tiče naši[h] muslimana žalibože istina je sve ono što mi primjećujete. Dobro ste informirani. Kod njih će vladati fanatizam još sto godina, ta tim se hrani i podržava ta nekulturna i nenapredna vjera. Sila ju razširila a fanatizam i glupost podržaje. Ali možda svlada sve pa će i fanatizam a ona je tu. Zato mi ipak negubimo nade da će oni morat uz nas pristati osim ako će efendije počinuti samoubojstvo. Nijednoj bo konfesiji u Bosni i Hercegovini nije toliko u prilog jedinstvo Hrvatske koliko upravo balijama, ako samo pravo shvate svoj interes. Nažalost njihova je masa do skrajnosti zalupana i neosvieštena a i danas se nazivaju Turcima i turskom kunu vjerom. Njihove su oči uprte kao što naše u Zagreb, riščana u Beograd tako njihove u Stambul. A inteligencija? Jedino je malobrojna pa ukoliko nije »Medchen für alles« a hoće da igra kakovu ulogu u narodu mora biti onog mišljenja koga je i fanatična njihova masa inače se smatra gjaurim i tako smatraju. Iz ovog ćete pojmiti zašto su Mošićani skoro fanatičniji od samih narodnjaka i zašto skrivaju svoju narodnost poput zmija noge. A s druge strane kako je moguće jednome prolepuhu i propalici ala Šerif predobiti i oko sebe okupiti oniku masu. Oni će biti po svoj prilici vladina kreatura te se jedino toga bojim da nebudu igrali onu istu ulogu u Bosni koju su kod Vas igrali skoro magjaroni. Možda bi se toga i kod nas našlo a pogotovo kod pravoslavni ali je kod nas i kod pravoslavni svjesno rodoljubno i neovisno sveštenstvo velika poluga što muslimanim posve fali.

Jedno je ipak stalno da oni sa pravoslavnim neće moći, tome neka Vam bude dokazom i skorašnji izbor presjedništva trgovačko obrtničke komore. Tu su i naprednjaci i narodnjaci išli s našim proti Srbim.

Mnogo će dakako ovisiti i o tome kakav će biti ustavni statut poslovnik djelokrug sabora i uopće duh kojim će sve to odisati. Mi naime čekamo muslimane u klancu (tjesnacu) a to je agrarno pitanje. Budu li s nama bit ćemo za fakultativni budu li proti nama za obligatni državni otkup kmetova. Zato nije izključena kod nas mogućnost sloge sa Srbima. Naravno ne pod onim uvjetim pod kojim je nastala vaša koalicija. I to može vrlo lasno biti uvide li Srbi nemogućnost svoji nacionalni aspiracija i ne bude li upli[ta] sa strane ja sam uvjeren da će doći oni u susret našoj narodnoj težnji za sjedinjenjem (Zato nam Raconni nije nimalo po čudi). Kod pravoslavni se opaža sklonost kooperacije s nama u ovo zadnje doba jer i oni uviđaju da s' muslimanim ne će moći. Interesi su po sriedi i oni su im oprečni. Muslimani pak misle naprotiv da će u svojoj neutralnosti plivati izmed dvie stranke i prema prilika[ma] balansirati a pri tome najviše računaju na nemogućnost sloge među nama i pravoslavnim. Ali se mogu lasno kako sam Vam već spomenuo ljuto prevariti i razočarati. – Za sada se sve stranke drže po strani očekujuć statut i izbore prije kojih nemislim da će biti ikakovi kompromisa.

Da se mi priključimo vašoj stranci sami samoj dvojim da bi od tog kakova hasna po naš zajednički cilj bila a to priznajete i Vi sami kad velite da se neće proti volje većine naroda u Bosni i Hercegovini naš program provesti. Nego ćemo mi sve žrtvovati i sve poduzeti i učiniti da dođemo do većine u toj točki pa bilo svragom. Ne postignemo li ju neznam kako bi bilo da i mi podupremo autonomi-

ste? Možda bi na taj način prije došli do onog što želimo jer odlučujućim krugovima mislim da bi svaka druga težnja bila draža od tih tim bi možda uprav forsirali državno pravno uređenje Bosne i Her. Nama je kako vidite nadasve stalo do našeg narodnog jedinstva pa bilo to ma kako i ma skim.

Veseli nas vrlo da Vi radite i tamo o slogi no ne pojmimo zašto bi Vaša vele-vriedna osoba bila zapriekom sloge. Mi bi sretni bili kad bismo Vas, oli tako jednoga čovjeka imali u sredini.

Veoma ste nas mnogo zadužili sa Vašom naklonošću zauzimanjem i radom. Či-tamo pratimo i u srcu se radujemo kad imamo takoga čovjeka i učenjaka koji se zauzima za nas i više nego smo zaslužili i možda dostojni bili.

Uspielite li složiti većinu koja će prekinuti s magjarim to će nam najdraže biti. To će uplivati ne samo na nas nego i na ostale stranke u Bosni. To bi bez sumnje maha dalo čitavom našem hrv. pitanju. – U prilogu Vam šaljem mjere crkve koja je izuzam tornjeva već dozidana.

Najsrdalnije Vam se naime sve braće zahvaljujem i hrvatski pozdrav šaljem Vaše presvjetlosti ponizni sluga

D. Buntić
Šbr. 5. XI. 1909.

VI. Narudžba prozora za širokobriješku crkvu.

Cienjena Gospodo!

Evo Vam jedna skica oli bolje reći mjera od prozora. Uzmite broj II. pa mi za pokus napravite jedan prozor u vriednosti od 120 Kruna po prilici. Na njem mora biti podpis »Darovao presvietli gosp. dr. S. Švinderman«, oli Dar presv. gosp. biskupa Švindermana.

Samo Vas na to upozorujem da se neće moći prozori maltom oli cementom utvr-diti nego bi morali imati mali željezni okvir jer je okolina prozora sva od jednog kamena a Falz preuzak: 3cm a 6cm dubok.

Neka budu stakli dosta prozirni svietli zato upotrebite velikom – velikom veći-no[m] biela ako je moguće onako kao u sabornici staklo. Pod brojem III imate jednu ide[j]u jer neimam vremena crtati nego sam samo onako prostom rukom izčeprlja. Dobro bi bilo kad izradite nacrt da ga pokažete prije presvietlom gospo-dinu hoće li ga odobriti ili što primjetiti kao i glede potpisa za mnienje upitati. On stoji u neposrednoj blizini Vaše radionice, samo na protivnoj strani.

Pozorne Vas ponovno činim na silnu buru (sjevernjak) koji kod nas duva i kome su izloženi naši prozori od crkve.

Gožđa mreža sve skupa udesiti dakako.

I gospodin presvietli Dr. Kršnjavi kod Vas će drugi dati raditi.

Sa štovanjem

Didak Buntić
Široki-brijeg 1. I. 1911.

[P.S.] Boje moraju biti izrazite žive crvenilo i plavilo neka ne fali.

Dar presvietl. g. biskupa i priora Vranskoga B. Svindermana [– U prilogu su tri fr Didakove skice sa odgovarajućim dimenzijama.] Prozora ima 21. Visina je svih jednaka a širina 9 (devet) 100 a dvanaest 110 čista šupljina.

VII. *O posjetu papina izaslanika Hercegovini. Buntić podsjeća na vrijeme »kad će muslimani (s Hrvatima) jednom sačinjavati jednu stranku«.*

Presvjetli gospodine

Oprostite da Vam nisam odmah odgovorio i pisao bio bo sam veoma zaokupljen najrazličitijim poslima. Vama hvala liepa na ljubeznivosti i strpljivosti koju imate samnom. Ovi dana bio je kod nas Papin mufetič. Ostao je kako se sam izrazio iznenađen i edificiran ako prem nama nemože biti sklon sudeć po ovom na čiju je intervenciju ovamo došao. Meni je kazo i to »da je Papa znao za Vaše prilike kakve su mislim da Vam nebi pasivnog prava glasa uzkratio bio«. Prema ovom možete i sami misliti kako se je Stadler¹³ zauzimao za nas. No kako bilo da bilo pišem mu ja pošto ste proputovali Hercegovinu možete slobodno reći sa Gospodinom: »amen dico vobis non inveni tantam fidem in Israel« t.j. u Sarajevu. Ako sv. Stolica bude tražila od nas kakove koncesije za uspostavu mira i sloge s naše strane to joj mi jedino tu koncesiju da pustimo da ukine franjevački red u Herceg Bosni a druge nikakove.

O politici Vam ni sad neću ništa pisati niti smijem samo ću Vas sjetiti Presvjetli na ono moje proročanstvo u jednom od prvi moji listova na Vas da će doći vrijeme kad će muslimani jednom sačinjavati jednu stranku s nama jer nužda svladava sve. Mi niesmo čekali niti mogli čekati dok se taj elemenat prosvietli nego smo udarili drugim putem naime potražili ih u njihovu vlastitom skrovištu u Srbskom Avramovu krilu našli smo ih i izvukli otale sada ih treba još oprati umiti očešljati i eto onog za čim ste vi tamo toliko žudili. Mi se moradosmo duboko prigeti i zagaziti za nji otale izvući. A Vi nas osudiste ali posljedak je pokazao tko je imao pravo. Sada nam je čekat pošto u zakonim hrvatski jezik i latinicu na prvom mjestu na zgodan vanjski događaj i priliku jer se neda glavom kroz zid i Bosna je tu gdje ju svaki pošten hrvat želi vidjeti samo da nije prokletog K... koji je zakrčio put u sabor najmoćnijem i najznačajnijem elementu te dosta neprilika učinio zemlji išlo bi, išlo, ali se ovako nemili.

Silnim i žestokim »starčevićancim« bosanskim nije uspjelo da dođu poslie prieloma naših u kooperaciju sa Srbima, nego će morat i oni klepćat za našima i Šerifovcima. Šerif siromah oblića oko Zajednice¹⁴ ima po godine kao mačak oko vruće kaše pozivajuć se na moje predloge i pisma koja sam ja u ime Zajedničara pisao svoje dobno njihovu vođi Firduzu. Šta ćete došle vile očima (ma[sic!]) ili izgubit posjed ili se pridružiti Hrvatima nije druge bilo. Tko bi nazad godinu dana mogo samo pomislit na to da će muslimanska organizacija dati ikad prednost latinici i hrvatskom jeziku dotle su bili pali u naručaj Srba. Na zad[n]jem vječju H.N.Z. uspjelo mi je ako prem su bili bosanski izaslanici protivni agrarno pitanje proglasiti u koliko se tiče nas katolika jednostavno taktičnim pitanjem kojim su se naši zastupnici mogli poslužiti i doći u susret bilo Srbima bilo muslimanim koji samo više nama koncezsija učine u državopravnim pitanjima.

Ali gle kamo sam ja zašao. Oprostite! Nego jednu o nepoli[ti]čkoj »politici«. Čitao sam podlistak današnjeg »Prava« o Vašem predavanju u Hrvatsko[j] čitaonici. Žao mi je da nema ovamo nitko »Mlade Hrvatske« no mislim da ćete Vi presvjetli tu radnju dati na-pose otisnuti svakako bismo ju rado pročitati. U istom podlisku

¹³ Vrhbosanski nadbiskup Dr. Josip Stadler (1882–1918.)

¹⁴ Hrvatska narodna zajednica, ili skraćeno H.N.Z.

»H.P.« stoji da je markezica Pompadour bila ljubeznica Ljudevita XIV. što će valjda biti tiskarska pogreška.

O vječnosti dotično pojmu vječnosti složit ćemo se tek u vječnosti. O kad bi Bog dao da bi se mogla Vaša želja i o predavanjima izpuniti ja kad bi bio igdje blizu Zagreba nebi mi nijedno Vaše predavanje izmaklo te bi se [t]rudio inače okoristiti buicom Vaših umni besjeda a onako moram se zadovoljiti tek sa čitanjem krasnih Vaši radnja. Kad sam čitao Vaše izdanje »Pakla« te prisposodobija Vaš komentar sa tekstom palo mi je na um kako je nekakovo glazbeno društvo davalo Kinezima koncert pa kad je kapolnik zapitao što im se najbolje sviđa odvrtili su veli se ono najprvo t.j. stimovanje glazbala te tako i meni.

Glavaš¹⁵ je onomadne bio ovdje ja sam ga pitao o Vašem daru i on je potvrdio da je od Vas primio 50 kruna ali da mu još nije dotični prodavatelj cvieća računa podnio međutim da će biti onako kako ste i Vi meni pisali. Ja Vam se presvjetli ponovo najsrdačnije zahvaljujem a u nedjelju ćemo se sa narodom za Vas pomoljeti dragom Gospodu da Vam on plati na obadva svieta.

Vaše sam pozdravi izručio fr. Iliji¹⁶ i fr. Martinu¹⁷ t.j. pročitao im Vaše pismo kao i svako drugo u zbornici a potom ih sahranim u moj archiv u kom čuvam sva pisma važnijeg sadržaja od odličnih osoba tako te bi mogo iz samih njih čitavu historiju ovih zadnji godina napisti. I[n]terasantno će biti i za mene pod starost čitati ta pisma i sravnjivati pronicavost i uviđavnost pojedinih znamenitih naših ljudi.

Što se tiče prozora ovdje Vam prilažem jednu skicu iz koje se jasno mogu razabrati dimenzije prozora. Neznam da li ima u hrvatskoj takova tvrdka koja se bavi tim zanatom?

Srdačno Vas i ljubeznivo pozdravljajuć ostajem

Vaše presvjetlosti odani i zahvalni

D. Bunić

Šbr. 7. II. 1911.

VIII. Zahvala Kršnjavome na daru za širokobriješku crkvu. Oduševljen misijom papina poslanika kojemu je uspjelo »mir i jedinstvo među Hrvatim bosanskim uspostaviti«.

Presvjetli gospodine!

Nejavi Vam se već dulje vremena i to sam baš naumice propustio da Vam se nebi sa mojim djetinjaskim piskaranjem previše dosadnim učinio. A sad ipak evo me da nebi o dužno napram Vama poštovanjem ogriješio.

Glavaš¹⁸ mi predao ono 40 kruna za crkvu valjda Vam je i on javio. Puno Vam hvala i harnost moja i našeg puka budi izrečena. U predprošlu nedjelju za Vas smo se Gospodu sa 3 očenaša i toliko zdravije Marija pomolili da Vam on uzvрати sa svojom milosti i darovima.

¹⁵ Fra Radoslav Glavaš.

¹⁶ Fra Iliji Lekiću.

¹⁷ Fra Martinu Mikuliću.

¹⁸ Fra Radoslav Glavaš.

Od zagrebačkog staklara ne dobi nikakove obavjesti. Do koji dan mislim ga sam potražiti. Tom prilikom nadam se da ću Vas moći posjetiti i s Vama se u više stvari posavjetovati ako i Vi ne krenete kamo na putovanje.

O filozofiji neću dugo, jer nije svačije izpod sela pjevati. Slažem se potpunoma sa Vašim izvodima i nazorima zadnjeg Vašega pisma. Bog može i besmrtnu dušu uništiti to je sigurno to je i prema sv. Pismu: »Possum destruere et reedificare«. No toj moći dotično svemoći božjoj stoji jedno ipak na putu a to je da dobar i razborit majstor nemože počinii vandalizma na svome remek djelu. Zato držim da su sva djela ruku božji bar ona koja se sve simplex et... neprolazna i vječna.

Što je sa Vašim krasnim prilogom »Mlade Hrvatske«? Ostade kod »Gnis«. Nemojte presvjetli prekidati to bi bila šteta velika. Mogu Vam reći da su se ovamo svi jagmili za njima i sa nasladom ih čitali. Vaše se rađe poznadu i bez podpisa i kud i kamo odvajaju od svih ostalih hrvatski pisaca i učenjaka sa svojom majstorskom odmjerenošću jasnoćom razgovjetnošću a uz to dubinom što bi latin reko »mira, quadam suavitate et elegantia«.

Mlada mi se Hrvatska sviđa i sama jako dobro. Kakva je bila prije neznam ali je sada mislim ozbiljan poučan i liep list. Nema tu ništa proti vjeri kako su neki govorili. Kud i kamo bi mi se mladom činila da ju kiti zlato Vašeg pera čemu nažalost nema u zadnjem broju ni traga. U Vašem članku o obilježju narodnosti – evo se baš nesjećam točno naslova. Krasno krasno raspravljate i dokazujete ali sam baš tu opazio kolika je razlika između Dr. Kršnjavii učenjaka i Kršnjavii politika.

Dobili smo vjest iz Zagreba da je papinu poslaniku uspjesto mir i jedinstvo među Hrvatim bosanskim među Zajednicom i udrugom uzpostaviti. Mi mu čestitamo jer je to zaista veliko i zaslužno djelo. No i ako su »'patres autores acti' populus nondum jussit«. Nemam ništa proti slogi pače ju želimo sa svim tim što se rata ne bojimo ali samo u dobru i sa dobrim. Nevjerujem da će se išta trajna i znatna postići na onaj način i ako neću da proričem jer »causa mali non sublata malum non tolitur«.

Kako je tamo, hoće li se strane složiti toli s magjarim i nagodbom prekinuti? Supilov¹⁹ nam se predlog sviđa. – Ne pojмимо zašto bi Vaša osoba bila razlogom nesloge zašto li bi se Vi povlačili. Tu nema ništa drugo po sriedi nego slava hrvatska kriepost jal i zavjest.

Drugo Vam nemam šta sad pisati jer nemam ništa nova ništa važna nego Vas presvjetli gospodine najsrdačnije pozdravljajuć ostajem Vaš veliki štovatelj.

D. Buntić
ŠBr. 26. VI. 1911.

P.s. Pozdravljaju Vas i ostali svi a napose fr. Martin i fr. Ilija koji se jako za Vas zanimaju te me često pitaju »Piše li Kršnjavi«? »Jeda išta od njega« itd.

¹⁹ Franjo Supilo, hrvatski političar i publicist.

IX. O darovateljima oslikanih prozora za širokobriješku crkvu Krapcu, Posiloviću i Baueru. Najava novog mostarskog biskupa.

Presvjetli gospodine!

Vašim ste me cijenjenim pismom preko načina i svakog očekivanja iznenadili. Hvala Vam! Hvala na tolikom trudu i nastojanju; hvala na tom časnom za nas daru; ispred svih Vam hvala!

Što. Meni rekoše, kad sam bio u Zagrebu netreba ti presvjetlome Šindermanu ni ići a ja sam ipak otišao i on me je tako ljubezno primio i tako se ispravno odazvao, da sam se čudio. I sad nuto ponovnog iznenađenja! Bog ga poživio.

Krapcu ću također pisati, malko se s njime našaliti i ljudski mu zahvaliti.

Dobro je učinio što Vas glede izbora slika posluhnuo nije i meni je draže što je uzeo sv. Josipa, a još bi mi draže bilo, da je odabrao porođenje Isusovo gdje bi se dako i sv. Jozip isticao. Isto tako bi volio da dođe s druge strane glavne slike, mjesto sv. Franje navješćenje (annunciatio) tako da bi se te tri glavne zgode iz života Marijina isticale, jer je to njezina crkva. No kad ste već naredili dobro je i neću pometati. Ako su ovo samo medalioni skupo Vam je taj novi slikar računao.

Meni je Dedić i Kach poslao jedan nacrt i kazao da ste ga Vi odobrili, a i meni se je (ako samo u naravi bude onako) dosta svidjeo kao prozor na lađama te sam dao, da mi dva takova načini. Prozor Posilovića²⁰ i Bauerov²¹ niesam još dao da se radi. Ta dva biti će sa slikom jedan sv. Jurja a drugi sv. Ante. Vidjet ću kako će Marinković ote izvesti pa ću ih za njega sačuvati.

Sada upravo dovršujemo rozete od kamena na srednjoj lađi. Već ih je devet namješteno. Izgledaju vrlo liepo i krasno riese crkvu.

Biskupa ćemo dobiti još ovog mjeseca, bit će *franjevac Hercegovac* a osoba se još ne zna.

Pregovori će se također o izmirenju skoro povesti i to su Vam sve novosti. Drugo Vam baš ništa osobita javiti nemam. Srdačno Vas presvjetli gospodine, pozdravlja štujе i ljubi Vaš odani i zahvalni

D. Buntić
Široki brijeg 14. XI. 1911.

PS. Pozdrav također srčan svoj Vašoj časnoj obitelji a pozdravljaju Vas i zahvaljuju se i ostali Vaši štovatelji napose fr Ilija i fr Martin. Pitaju me: »Je li vam presvjetli poslao fotografije koje bi željeli i oni imati«. Čitali su bo u zadnjem pismu makar i prekriženo bilo, da ste i njima htjeli po jednu namjeniti.

X. O radovima i izgledu širokobriješke crkve.

Presvjetli gospodine!

Kad mi pišete da sporazumno s Vama naručbe činim. Vrlo dobro! Ja ću se izdašno tom Vašom dobrotom poslužiti i sve preko Vas ukoliko niesam naručio naručiti, ali nemojte presvjetli gospodine, mene kriviti što Vam zadajem tim briga i posla za koju ću Vam dakako vječno zahvalan ostati.

²⁰ Zagrebački nadbiskup Juraj Posilović (1892–1914.)

²¹ Zagrebački nadbiskup Dr. Antun Bauer (1914–1937.)

Šaljem Vam ovdje nekoliko komada Vancaševe risarije. Prilično je vjerna i odgovara u glavnom djelu, jer je po njemu i crtano. Iz ovog ćete se plana orijentirati moći o broju i položaju prozora. U Santuariu ih ima 9. *Ovi su široki (razumim čistu šupljinu) (Licbh) 100 cm. Dočim su u pobočnim lađama za 10 cm širi. Dakle 110 cm Lich.*

Od devet prozora u svetištu, vidi ih se sa vrata i uopće iz crkve samo tri, i ta tri, moja je bila namisao liepo i dosta bogato izraditi, ostale pak prostije, jer bi šteta bilo novac toliki trošiti. Dakle srednji prozor imao bi biti Švindermanov koji predstavlja Uznešenje Marijino a druga dva naviješćenje M. i Porodenje Isusovo Porodenje Krapac a Navješćenje će naručiti jedan drugi dobrotvor. Ja nebi Porodenje dovodio nikako u svezu sa sv. Franjom, nego neka bi sve tri te slike prikazivale čisvto i samo velična misterija iz života bl. D. Marije. Sveti Franjo što ga Vi radite i sv. Anto što će ga Bauer naručiti, neka budu simetrično radene. Drugi par jest sv. Jurje (Posilović koji je već poslao meni 300 kr.) i sv. Ilija naši odvjetnici, također simetrično. Sv. Frano i sv. Anto imati će u križu svoj oltar dakle i ovdje mogu doći dobro njihove slike na staklu zato neka budu (ova dva). Ovi prozori 110 cm širinu, a oni pet neka budu 100 cm široki za svetište. Tri prva kako kažem ne žalit uresiti pa ako ne bi isteklo ja bi nadodao što bi falilo. Nebi imao ništa proti kad bi Posilović dao napraviti prozor Navješćenja. U tom bi slučaju Oskara Potioreka bio sa slikom sv. Jurja.

Oni osam prozora u pobočnim lađama mislim neka bi bili bez slika samo nešto ornamenta. Od ovih sam žalibože već prije naručio 4 komada. Bit će simetrični i oni. Naručio sam također 2 za svetište sv. Janje i sv. Kate.

U svemu sam ih dakle naručio šest pa kakvi bili da bili, a ostale ću Vama i Vašem slikaru preporučiti t.j. $7 + 4 = 11$. Da sam znao za toga prije i da sam znao da bi se Vi presvjetli toga tereta i brige poduzeli ne bi ja tražio na drugoj strani slikara i majstora jer znam da će se pod vašim nadzorom samo nešto liepa i umjetna stvoriti.

One udubine (Nisehe) u križu gdje će oltari doći morat ću otvoriti, jer imam malo svietla dakle tamo će doći Vaš i presvjetloga Bauera dar t.j. Sv. Franjo i sv. Anto gdje će biti jedan prema drugome i njihovi oltari. A ispod njihovi doći će oltari i slike na prozorima sv. Ćirila i Metoda te sv. Ludovika i Elizabete, isto jedan pram drugome. U svemu je kako ćete vidjet biti 7 oltara.

Žalibože nemam tlocrta a nemam ga kad nacrtati no pobrinut ću se ako ne nađem gotov da Vam jedan i tlocrt u mjerilu napravim i pošaljem.

Žive izrazite boje u kojim prevladavaju naše narodne crven bjel i plav!

Vama preporučam dakle prozore i crkvu a Vas preporučam Gosp. Bogu neka Vas on čuva a Nj. Presveta Mati naplati za Vaš trud.

Da sam znao, da ćete [se] i Vi kandidirati dao bi se i ja u vjeće birati. Želim Vam uspjeh. Ja mislim, da Vam neće moć nitko ni Tomašić ni Badi ni Koalicija ni svi skupa naškoditi ako su Križani stari rodoljubi. Fr Ilija me je upozorio da nešto »Hrvatska« reži na Vas (da se baš njegovim izrazom poslužim) zabrinut je i veli mi da pitam zašto bi Hrvatska bila proti onakvu čovjeku i pravašu.

Ja pak ni najmanje, ako bi gospoda istupila proti Vas i tjela osobnu borbu voditi među pravašim doći će od ovuda »Druak« i tuš.

Srdačno pozdravljam obe milostive gosp. [N Reto] a napose presvietli gospodine Vas. Primite presvjetli i ovom prilikom izraz moga šovanja i zahvalnosti napram Vama.

Vaš ponizni i zahvalni
D. Buntić
Široki brijeg 20 XI. 1911.

Pustinjak zahvaljuje na pozdrave odpozdravlja najsrdačnije. Uza ovu sadanju toplotu veoma se je veli uzimio i nenadajuć se ogrijanju odozgo što god ima »drvenine« loži na vatru te kad se oguri vatra si veli potmiri drveta mu nestane da će poginuti od pusta leda!

XI. O skorim izborima u Hrvatskoj. Važno je sačuvati »svepravašku slogu«.

Presvjetli gospodine!

Vi velite, da se počme odmah, ali zašto zapeti? Na javu njihova opozicija proti Vama nije izišla. Nemam dakle povoda. Istina onaj mali [» «] u Hrvatskoj mogo bi mi donjekle poslužiti, ali samo da se prodju neprijateljstva, nu neznam kako da predjem na kandidature. Odmah bi se to Vama pripisalo. Ja bi dakle rado imati archimedovu točku. Piso bi Mili Starčeviću da se nastranu stave osobnosti i da se nebi nipošto oponiralo Vašoj kandidaturi jer bi mi ovamo to smatrali izazovom i neprijateljstvom »casus belli«. Mi smo dosta samozataje i priegora pokazali, što smo pristupili pravaškom bloku, koji nije bio baš tako popularan u Bosni. Ja sam to ljetos uvidio kad sam prozore tražio kroz koje sam pomalo izvirivao i ogledao. Velim ponovno da smo mnogo i lični i stališki i provincijalni probitaka za to opće dobro hrvatskoga naroda žrtvovali, pa kad bi gospoda tamo proti najobljubljenijem najvidenijem i najpopularnijem franjevačkom prijatelju ustali što bi to značilo? Mile mi je ljetos rekao, da se ništa ne bojimo i neplašimo, slobodno da pristupimo, on garantira da tu nikakve pristranosti biti neće.

Ili bi bolje bilo, da pišem Horvatu oli Bošnjaku Vašim prijateljima? Ako im je stalo do naše podpore do našeg prijateljstva moraju voditi računa i sa našim prijateljima. Nebude li lako, onda nek pripišu sebi proliedne. Meni je bilo teško uspostaviti slogu, ali mi je vrlo lasno i mnogo mnogo lakše razrušiti ju razumom svepravašku slogu što se i ukoliko tiče Bosne i Hercegovine.

Sa najsrdačnijim pozdravom i željom da Vas prati sreća uspjeh i pobjeda nad svim protivnicima.

Vaš zahvalni štovatelj

D. Buntić
Široki brijeg 4. XII. 1911.

XII. Razočaranje zbog raslojavanja pravaštva.

Presvjetli gospodine!

Primio sam oba lista. Čim sam pročitao u Hrvatskoj onu ekskomunikaciju pisao sam Mili Starčeviću i žestoko se oborio na taj postupak izjavio mu da nas neće imati u svepravaškoj stranci ako se ne ostrani taj »ostracizam« i ako će se tjerati

takova »umbaciteljna« politika u banovini baš sam upotrebio izraze exkomuniku i ostrakizam kao da sam pročitao Vaše pismo. Radoznao sam šta će mi odgovoriti. Pismo sam im i to da su bez ikakova takta i politike da oni nasilu od istomišljenika stvaraju neprijatelje i protivnike a takova rabota nezaslužuje naše potpore itd. itd. Čim što dobijem odmah ću Vas obznaniti. Oprostite da Vam ovako neuredno i nemarno pišem imam pune ruke posla jer se je dogodio i kod nas jedan skandal koji neće po svoj prilici ostati bez posljedica. Ja sam moro otvoreno i sa svom ogorčenosti ustati proti vlastitim našim katoličkim zastupnicim radi jedne infamne njihove interpelacije. Neznam jeli već izišla u saboru ali ako je izišla i ako se nebi povukla to će biti velika vraga. Ja sam doduše gost u svojoj zemlji i ako bez strajnika ali ono što Vam je fr Stipo kazivao to su samo onako glasine i to isprazne jer ja imam »veho« a znate od koga i radi čega.

Sutra se nadam posjetu Vašega Frangeša ali ne kipara nego gospodara koji sada u Bosni služi.

Što se tiče prozora to ću pisati gosp. Marinkoviću da Vama s tim nedosađujem. U Hrvatskoj nema ni Ogrizovića među kandidatima glupost i opet glupost.

Drugo Vam za sada nemam ništa nego Vas molim da se ne ljutite na bedastoću Vaših protivnika da tu povredu i mi jednako s Vama djelimo.

Srdačan pozdrav Vama i svoj Vašoj velevrijednoj obitelji

Vaš odani

D. Buntić

Široki brijeg 9. XII. 1911.

XIII. Pitanje nove političke organizacije u Bosni i Hercegovini.

Presvjetli gospodine

Od Mile odgovora nikakva. Valjda je bio zabavljen izbornom borbom, pa nije imao kad ili možda ni odgovoriti neće. Stoga ću je preko naši delegata tu stvar iznieti dati na vrhovno vjeće stranke prava. Jedva čekam kad će se naše narodno vjeće sastati uprav radi toga. Ipak sudeć po onoj toploj preporuke »Mlade Hrvatske« u zadnjem broju »Hrvatske« rekao bi da se je malko promjenilo držanje gospode na pram Vama. Kod nas Vam nema bogzna što osobito. Na 6 ovog bilo je zasjedanje centralnog odbora H.N.Z. u Mostaru. Prema izvještaju predsjednika teško da dođe do fuzije sa »Udrugašima« jer oni teže da se napusti Zajednica i osnuje nova *politička* organizacija. Nadbiskupu je došlo iz Rima da opozove onaj svoj »veto« svećenika da nesmiju biti članovi njezini nu on neće da to opozove. Na istom smo zasjedanju prisilili Džamanju da pristupi opet u »Hrvatski klub«. Ministar je Burijan kazao da će još ovog mjeseca biti imenovan mostarski biskup. Domaći dakako drugo ništa. Amo se pronose glasovi o rasulu stranke prava o promjeni na banskoj stolici pače o promjeni sustava. Imali išta na stvari neznamo ali bi rada znati na vlastito što se tiče sucesije zastupnika stranke prava. Tko će biti banom i to bi nam bilo drago znati što se govori tamo.

Ovih dana bio je ovdje Frangeš Oto, brat našega kipara, što nisam prije znao – čovjek vrlo prijazan i mio. Naravno da je došo govor i na Vas pa me je tom priliko[m] umolio da »specijalan i srdačan pozdrav« sa njegove strane izručim »presvjetlom gospodinu Kršnjaviju«.

Marinkoviću sam poslao nekoliko fotografija naših nošnja za slike »Porodenja« i kazao kako god Vi odredite da tako on napravi. Što mi pišete da bi moglo što priteći od svote darovatelja. Ako bi eventualno što priteklo molim Vas liepo pre-

svjetli gospodine da bi se upotrebilo za slikanje oni triju lutnja okna nad ona tri slikana prozora u prezbiteriju od kojih Vam ovdje mjere i skicu prilažem. Tu bi imalo doći kruna, anđeli, sv. Trojstvo prema tome kakove će biti dolje slike na prozorim. Ona ću tri okna svakako dati slikati, jer se i ona vide lijepo iz lađe i sa vrata crkve.

Srdačan primite presvjetli gospodine pozdrav od svih a osobito od Vama odanog i zahvalnog štovatelja

D. Buntić
Široki brijeg 9. I. 1912.

XIV. Odjeci sukoba u stranci prava.

Presvjetli gospodine!

Primio sam pismo i fotografije. Srdačna hvala!

I ako Vama nije do toga kako vidim iz Vaši izjava da igrate političku ulogu u Hrvatskoj i u stranci prava to ja ipak neću i nesmjem propustiti žigosati taki postupak neljudski i nepametni te gospode na vodstvu. Niesam znao da će se tako brzo sastati na vječanje bilo bi govora i o tome na vieću bez sumnje. Među-tim su demanti Markovića i našeg provincijala jedan symptom po kom možete suditi da su se gospoda Mile Starčević i družina jako prevarili ako su mislili da ćemo mi tu njihovu osobnu politiku tjerati i podupirati. Malo revanša zar ne? Naš je provincijal kako Vam je poznato stari frankovac pa ipak –.

Znate šta su mi kazala braća: »Piši Kršnjavome da ćemo ga mi drage volje birati u Bosanski sabor ako samo on hoće.« Dakako da sam im odvratio da to nebi za Vas nikakvo odlikovanje bilo niti bi se toga primili. Ludo što takova i misliti. Ali sam Vam ipak to tjeho saobćiti da vidite kako je u nas ovamo raspoloženje na-prama Vama.

Ako bi Vam presvjetli gospodine, bilo ponuđeno prestojništvo – hoću reći listnica bogoštovja – i nastave, nemojte je u interesu svega hrvatskoga naroda naše prosvjete i budućnosti nipošto odbiti, nego podnesite još i to pa budite »anathema pro populo Croato«. Nemojte se obazirati na to što će Vam govoriti kukavica, zlobna i zavidna sadašnjost, nego uvijek imajte pred očima što će o Vama napisati i kakav sud izreći pravedni sudija – povjest. Može se pod svakim režimom, pa neznam kakav on bio dosta dobro učiniti i svom narodu koristiti i to ste dokazali baš Vi. Bolje je svakako učiniti išta nego ništa. Čast i poštenje svačijim nazorim, ali je po mom mnjenju besposlica i uzaludan posao na tvrdu Troju jurišati, dok se drveni konj u nju ne unese. Nu što kažem jurišati o tom nema ni govora, nego se samo viče, a od vike nitko se prepasti neće.

Cuvaj neće bit loš Hrvat, pače ga mi ovamo smatramo napola pravašem. Na svaki način sa interesom i zanimanjem pratimo događaje u Banovini a navlastito popu-njenje predstojnički mjesta.

Sa srdačnim pozdravom i odličnim štovanjem Vaše presvjetlosti ponizni i odani

D. Buntić
Široki brijeg 25. I. 1912.

XV. Uređenje širokobriješke crkve. Zadovoljstvo zbog Khuenova pada.

Presvjetli gospodine!

Primio sam i pozdrav i poruku i pismo sve u jedan dan a sad se evo žurim da svoju svetu i ugodnu dužnost učinim. Piso bi Vam bio i prije ali nisam tjeho Vašu dobrotu zlorabiti, dosađivati i u zamet mećati znam bo kolika je Vaša s jedne strane zaposlenost a zdruge strane ljubeznivost i da se po Ciceronovu izrazim »observancia et nostis«.

Što se tiče prozora dobio sam jedno pismo od tvrdke Dedić et Com. da bi ga ja potpisao nu ja ga otpremam Vama bez ikakova moga potpisa stavljajuć u Vas presvjetli gospodine podpuno povjerenje. Štogaod Vi učinite utanačite odredite potpišete to je meni sveto i nepromjenljivo. Samo Vam to opet javljam da sam od 9 prozora na sanctuariju dakle od 1 m širine *dva* prozora dobio, a ostaje ih 7 za Vaših slikara isto tako od 8 prozora na lađama od 1,10 cm širine dobio sam 2 a šest ih ostaje za firmu Dedić. Dakle $7 + 6 = 13$ prozora. Ova četiri prozora što sam ih od jedne bečke firme dobio prostiji su i stajat će po stranama. (Parovi su 2 a 2). Ovo sam Vam sve već prije pisao kad ste mi Vi preporučili da se nenaređuje kod raznih firmi. Čuo sam i od one dvoice moji drugova da je Svindermanov prozor jako krasno ispao. Naravno da me je to uvelike radovalo. Međutim ja Svindermanu neću ništa pisati dok prozor ne dođe. Toliko o prozorim. Primjećujem još i to ako mi nebi mogli Dedić i drugovi ovog ljeta izraditi svih 13 da bi mi javili jer ne bi mogo sa prozorim dalje od augusta čekati. Osim ona tri na vrhu svetišta te Vašega sv. Frane i sv. Ante ostali će biti dakako prostije bez slika svetaca nego samo u bojama ukrašeni.

Nadbiskup nas je Bauer sa svojim doprinosom za konvikt externista silno iznenadio tako te će ta zgrada nositi ime »Bauerianum« ili »Antonianum«. A uz ovako povoljne građevne prilike kakove su kod nas može biti veoma impozantna građevina. Tim je dakako nas i zadužio i jako pomogao jer smo mi Hercegovci vrlo siromašni, kao što je i naša krševita zemlja siromašna. Čudim se stoga i jako žalimo na Pazmona koji je kazao »zašto da ih mi pomažemo, kad neznadu šta će od novca«. Joj! Bože dragi! Il je zloba ili pusto neznanje. On nas valjda mjeri bosanskim aršinom.

I mene veseli sloga ali me neveseli monopoliziranje patrioticima čega baš kod vaših pravaša i sada dosta ima. Ja Vama ne i njemu i nanešenu uvredu nikad preboliti ni zaboraviti neću. Za naše Vam Srbe mogu reći da će se opametiti tek onda kad im se zalije za uši. Oni znadu da će radi svojih separatističkih težnja pogodovano biti i da su se uistinu pogodovali i zato dokle god Mađari budu imali odlučan upliv na Bosni nikad se oni opametit neće. Moguće pak da se sa promjenom u ministarstvu i kod njih kakova promjena nedogodi no to će opet ovisiti o upravi. Niesu oni tako gordi kako se misli i divlji pitomi je to jako pitomi element koji će prije doći na slanu ruku nego koza.

Ali što je sa tim Vašim strašilom od bana ako Boga znate. Zar se može još i danas naći izrod koji će živoj majci grob kopati. Imadu li imalo naobrazbe ti ljudi za Boga miloga a da negovorim o poštenju i patriotizmu. Međutim taj će Vašo Slavko ipak više koristiti Hrvatskom narodu nego i jedan do sada nji bana. Živio Slavko!

Kuenov pad (ako je uistinu pad a ne skok) neće dakako biti od štete po Hrvatsku ali ja nevjerujem da je onaj lukavac za sobom vrata zatvorio. Zato mislim da se odveć rano veselimo.

Što se napose Vas tiče i Vašeg mađarstva koje Vam bude iz svojih lični probitaka spočituju o tom sam se čini mi se već jednom izrazio. Od ostalog draže mi je kad mi njetko i zlo učini sa dobrom namjerom nego dobro sa zlom. Ništa mi nije začudnije nego to što se Vama spočitaje više pravaštvo nego mađaronstvo više pokajanje nego grieh i to je baš dokaz krajne gluposti zavisti i izkvarenosti. Umjesto se veseliti i radovati da se ta tako uglednim i vrijednim ljudma stranka jača i ugleda dobiva oni se eto žaloste. Vi neznate kako nam je radosno srce kucalo kad smo čuli da ste Vi presvjetli, i neki barun Dioniz ako se nevaram Hellenbar kako li se zvao stra[n]ki prava pristupili.

Nesumnjam nipošto da ćete Vi jednom za tu uvredu podpunu zadovoljštinu dobiti. Nješto novo ima i kod nas. Promjena ministra a dali i kursa to se još nezna samo se bojim da nebi žalili za Burijanom, bar nemislim da će »panjy« išta bolji biti prema nama nego je i njegov prešasnik.

Mislim da Vam je poznat investicioni zajam bosanske Vlade rado bi svakako čuti u ovoj stvari Vaše mnjenje osobito što se tiče željeznice. Meni je posla za rukom napraviti u Hercegovini od – par proti takova zajma navlastito proti željeznicama pošto Hercegovina nedobiva od tih investicija svoje kvote i pošto je zajam golem i nesnosan pošto će te željeznice više služiti monarhiji stranim interesom stranom kapitalu stranom radniku nego nama. Napokon nevjerujem nipošto u ona obećanja da će i monarhija na svoj račun graditi željeznice nama nego se je po svoj prilici čitavi onaj zajam tjeho upotrebiti u gradnju željeznica a investicije ostale činiti iz redovitog proračuna. Votirali neodgovornoj vladi toliku svotu za željeznice kojih tarife određuju mađarska i austrijska vlada nekud nam se neće pa makar nas natraznim nekulturnim nazivali.

Kako ste čuli dobili smo biskupa no kako je to imenovanje djelovalo na Hercegovinu to će te i sami znati. Danajski joj to dar. Mislim da se s jednim ponosnim narodom kakvi su Hercegovci ne bi smjelo tako raditi i postupati. To je našem narodu uvreda a svećenstvu poniženje. Narod je naš vičan u svom biskupu gledati okrunjenu glavu ta mu je čast bila kao neki poladij njegove slabošće, samosvijesti, njegove obrane i autonomije zato nemate pojma kako je to djelovalo na njega kad vidi da mu se i ta još jedina čast otuđuje i oduzima. Vi znate i sami velika je razlika i zapreka izmed Bosne i Hercegovine. Na ovaj se način tjera naš dobri i kršni puk i iz vjere a nek mo li iz vjernosti. On nevidi više nigdje pouzdanja nigdje utjehe on se na taj način jednostavno vrieda i otuđuje a i vara buduć da je to u više prigoda sa najviših mjesta zajamčeno i obećano bilo da će na svaki način biti Hercegovac. Zato nevjerujem da je sa tim velika mudrost zasvjedočena što su nam naturili jednoga Bošnjaka,²² koji sa punim pravom može napisati »Episcopus – gratia sine ullis meis meritis«.

Radi onog broja lista o Starčeviću Anti obratio sam se na jednoga prijatelja koji je usto još i živi svjedok pa ako ga nađem poslat ću Vam ga odmah.

Vama i cijeloj Vašoj časnoj obitelji srdačni pozdrav Vami štovatelj.

Vaš zahvalni i odani

D. Buntić

Šbr. 12. III. 1912.

²² Fra Alojzije Mišić, rođen u Bosanskoj Gradiški, 11. XI. 1859. Za biskupa posvećen 18. VI. 1912.

XVI. Mogućnosti političkog dogovora s muslimanima.

Presvjetli gospodine!

Niesam u stanju opisati onoga utiska i dojma, koga je na me učinilo zadnje Vaše pismo. Mogu samo toliko reći: presretan sam, kad imam tolikoga i tako umnoga muža nesamo za prijatelja, nego još i za pomagača i dobrotvora. Muža, koji je sa svojih mnogi i veliki djela besmrtnim postao te neprolazno ime i slavu u svom narodu stekao. Tko se dakle nebi ponosio, tko se nebi veselio i sretan bio, kod takova prijatelja takova dobročinitelja? Znao sam da su Naša djela velika no niesam znao da su tako brojna zato se nimalo nečudim Vašim dobročinstvom, koja nama izkazujete jer je uistinu Banovina pretiesna postala da obuhvati tolike spomenike Vašeg blagotvornog kulturnoga rada, nego ih eto prenosite na kršno tlo humske zemlje s najjužnije točke liepog kraljestva hrvatskoga, gdje će Vam osobitim i još ljepšim čarom odsievati.

Niesam znao da će Vas tako veseliti sloga naša. Da, danas su druge prilike, nego prije tri godine. Budite uvjereni presvjetli gospodine, da se ni danas mi nebi nipošto priključili jednoj pravaškoj frakciji pa ma kako ona rodoljubna bila, ali hvala Bogu, da su se sve složile u toj slogi eto drage volje i mi pristupamo kao što sam Vam već onda obećao. Dao samo dragi Bog, da se Vaš optimizam Vaše nade koje postavljate u tu slogu i u naimenovanje Auffenberga čim prije ispune nitko sretniji od nas. Moja bi neizmijerna radost i sreća bila onog časa, kad bi Vas mogao pozdraviti kao prvog ministra za bogoštovje i naslavu čitavoga kraljestva hrvatskoga, akoprem neznam da li je ta moja želja i dobra, jer je uistinu teško razbuditi da li hrvatskome narodu od već koristi Vaš »otium« ili »negotium«.

Kad smo bili u vieću niesam dao da se uopće debatira o pojedinim točkama programa na kome bi imala stajati svepravaška stranka niti da se traži dlaka u jajetu jer sve one točke imaju pred očima opći interes celog naroda, pa što je od koristi za cielost to nesmje biti na štetu dielu, što je dobro za čitavi hrvatski narod, to nije zlo ni za Hrvate Bosne i Hercegovine: Jedina bi naša zapreka mogli biti muslimani – da nebi bio ugrožen sa našim pristupom pakt t.j. da nebi neprijatelji sloge katolika i muslimana izrabili taj momenat proti njihovih zastupnika, koji su zato proti trijalizmu, jer moraju, buduć da im je mozak još uvijek bez ikakve nacionalne svijesti a u takvom se narodu mogu održati samo demagozi koji računaju sa vjerskim fanatizmom svojih pristaša dotično svoje vjerske grupe. Ali hvala Bogu i ta je naša bojazan bila netemeljita.

Trijalizam je za muslimane svakako manje zlo od aneksije pa kad su se s njom sprijateljili to bi pogotovu sa trijalizmom.

Možda nemam pravo kad označujem nadu u trijalizam optimističnom, možda neće biti jalova nada koju Vi presvietli stavljate u močne faktore na dvoru, ali meni te nade neizgledaju baš ružičaste svak bo se klanja moćnijemu, bogatijemu, silnijemu pa i ti faktori. I dokle se god hrvatski narod kulturno gospodarstveno i moralno nepridigne i neosnaži slabo ćemo imat prijatelja »census dat amicitias pauperis ubique jacet«. Zato ja onog smatram najboljim političarom hrvatskim koji će najviše doprinieti i poraditi da se naš narod na taj način pridigne i ojači. O tom ste mislim i Vi uvjereni, ta tome ste i sami Vi i Vaš cijeli rad dokazom najboljim.

Mene će jako veseliti, ako Vi sami budete nadzirali izradu Vašeg prozora. I ja ću kod tih Vaših švaba naručiti za pokus nekoliko komada. Svetlo jasne boje i dosta prozirno staklo radi svietlosti, ako mi budu znali izvesti i ostat ću kod nji,

inače ću se morati drugom obratiti. Ja molim samo ona tri prozora u vrh prezbitarija bogato i sa slikama izvesti a ostale prozore što jednostavnije, navlastito ona u pokrajnim lađama zbog svjetla. Nego onaj uzorak što ste ga Vi presvijetli meni pokazivali u Vašoj vili, taj mi se jako sviđa – za dva mala od 60 cm. promjera okna prva i vrata na zvonici i to kad bi se okrenula lica na van. To bi se na suncu krasno prelievalo i odsievalo. Neznam je li tu pravljen i onaj primjerak.

Ovdje prilažem presvijetli, jednu skicu od prozora dotično mjere za prozore.

Fotografija mi molim Vas lijepo pošaljite bar deset komada ako Vi imate jer ih mnogi traže. – Drugo za sad ništa nego primite presvijetli skupa [sa] čitavom Vašom čestitom obitelji srdačan pozdrav uz izraz mog dubokog štovanja.

Vaš navjek zahvalni i odani

D. Buntić
Široki brijeg 28. IX. 1911.

XVII. Briga o izgledu svjedodžbe klasične gimnazije u Širokom Brijegu. Dovršenje crkve. Želja da Iso Kršnjavi bude hrvatski ban.

Presvijetli gospodine!

Neće mi se, mislim moći prigovoriti da sam Vam u ovo zadnje doba puno dosađivao zato se tim slobodnije sada na Vašu Presvjetlost obraćam i to u stvari, gdje mi je neobodno (sic!) nužno Vaše iskustvo i Vaš umjetnički ukus. Tjeho bi naime da mi se izradi »godišnja svjedočba« na tamošnjem umjetničkom zavidu. O tome sam onom prigodom sa gosp. Auerom govorio, on mi je i obećao, samo Vas molim presvijetli, da mi posavjetujete, što bi dao otisnuti na postamentu sa jako zvanim Wasser druckom. Bosanski grb nipošto! Franjevački grb je vjerski znak a to opet neide radi muslimanskih i drugih inovjerskih đaka, koji će našu gimnaziju pohadati. Isto tako grb trojednice neide. Meni se čini, da bi dobro bilo i donjekar odgovaralo, kad bi se jedna simbolična (alegorijska) slika izvela: kao na primjer jedna nimfa oli muza, koja bi u jednoj ruci držala visoko lovor vjenac a drugom se oslonila na štit urešen sa samim kockastim hrvatskim grbom ali grbovim svih hrvatskih zemalja. Pri tom kad bi našao mjesta i grb našeg reda te se zgodno gdje izveo nebi mislim loše bilo.

Ja Vas dakle vruće molim presvijetli gospodine, da mi sa Vašim savjetom ovdje budete u pomoći te ako je gosp. Auer tu, neka bi mi dao napraviti prema Vašoj uvidavnosti prema Vašem nazoru i odobrenju jednu skicu. Želio bi da mi to učini što je moguće prije. Trošak ću sav oko toga odmah platiti čim mi to piše. Ovdje prilažem jednu svjedočbu naših državnih gimnazija. Koja će mislim što se tiče formata, papira, slova i rasporeda dobro doći. Pri tome se može upotrebiti i svjedočba vaših gimnazija, jer je mislim istovjetna sa ovom.

Ja neprestano Boga molim i sa zebnjom očekujem nećete li Vi postati hrvatskim banom uz makar koliko toliko revidiranu nagodbu.

I kod nas se mnogo toga promjenilo i izredalo ali rek bi da će istom sada nješto življe u politici nastati.

Za prozore mi je Dedić piso, kako će biti skoro gotovi i kako će biti izloženi na umjetničkoj izložbi tamošnjoj. Što me jako veseli.

Dok Vas sada molim za oprost radi ovog pisma srdačan primite pozdrav od svih nas a osobiti od Vašeg, koji Vam se nikad dostojno zahvaliti nemože, štovatelja.

D. Buntić
Široki brijeg 6. VI. 1912.

XVIII. Nastojanje da širokobriješka gimnazija bude otvorena za muslimane i pravoslavne.

Presvjetli moj gospodine!

Kad god dobijem od Vas pismo obuzme me osobito njeko čušstvo veselja i osjećaj duboke harnosti i zahvalnosti kojoj moram izražaja dati pa makar se Vama i dosadnim učinio: Srdačna Vam presvjetli gospodine i velika hvala za sva Vaša dobročinstva koja nam izkazujete!

Vaš mi odgovor nikada nemože kasno doći. Jedino sam se onog puta bojao da Vam se nisam čim zamjerio ali hvala Bogu toga me straha Vaše pismo oslobodilo.

Milo mi je bilo čuti da Vi nespavate i ne počivate nego se žurite kan da ćete sutra umrieti. Kad bude drugi dio doštanpan učinite presvijetli molim Vas liepo neka mi jedan primjerak dođe sa poštanskim pouzecem. Da bar imao budem neki pojam o toj razvikanoj čudnoj komediji Danteovoj.

Što se tiče svjedočbe naša je gimnazija doduše i franjevačka i konfesionalna no mi je namjeravamo otvoriti i za muslimanske te pravoslavne zato nebi rad da dođu znakovi emblemi confesionalni na svjedočbu a još manje kakova religiozna slika Nego Vas molim neka bi Auer izradio na njoj grb našeg vojvode Hranića koga imate dosta jasna na priloženom ovdje novcu. Kad se pak sjedine sve naše jugoslavenske zemlje o[n]da ćemo uzeti zajednički grb dotle neka bude naš hercegovački.

Glede crteža i tehnike to prepuštam Vašem iskustvu i Vašem ukusu. Boja neka bi bila zelena kako na austrijskim čekovim oli kao na ovdje priloženoj kartici ili kao je na hrvatskim banovinskim svjedočbama. Meni se čini da bi grb trebalo malko ovjenčati vojvodskom krunom kao što je i ramski ili lovor vjencem da nebi izgledao šušast okrnjen. Figuru lava isto tako ruku s mačem neka bi se prema naravi dotjeralo pošto ovdje izgleda jako primitivno i tehnički nedotjerano.

Novac mi molim Vas lijepo sačuvajte. Uzeo sam ga iz muzeja.

Čuo sam onomadne da će se tamo komesarijat dokinuti i da će sada za Hrvate povoljni vjetar punuti naime državni egoizam nadvladati. Bit će zato jer na Balkanu miriši barut. Vele da najviše ima izgleda za bana Čavrak no ja molim Boga da bi se Vas degradiralo naime da bi od presvijetloga postali samo svijetli.

Najsrdalnije Vas podzravljajuć ostajem Vaše presvijetlosti uvijek odani i zahvalni

D. Buntić

Široki brijeg 3. IX. 1912.

Pozdrav isto tako srčan od fr Ilije, fr Martina i od svih Vaših štovatelja.

XIX. Malarija u Banovini Hrvatskoj. U svjedodžbi širokobriješke gimnazije hrvatski grb.

Presvjetli moj gospodine!

Nesmje »mlada« kući doći nit Vam smije praga prieći a da neponese i neizrući plemenitom našem dobrotvoru i prijatelju velikome naše želje, naše osjećaje, koji se sadrže u kratkoj ovoj ali vrućoj Gospodu Bogu upravljenoj molitvi. Neka bi Vas Dobrota i Milost Njegova uzdržala zdrava i kriepka nesamo ove, nego još dugi, dugi niz godina na diku rodu hrvatskome, na slavu imenu svome a na radost i veselje mnogih svojih štovatelja i prijatelja, među koje imamo čast i sreću da se i mi ubrojiti možemo.

Bog Vas dakle presvjetli moj gospodine, poživio skupa sa dragom Vašom i veštovanom obitelji! »Na dobro Vam došlo svima mlado ljeto!«

Čujem da u Banovini vlada »malarija«. Kod nas hvala Bogu liepo, blago, vedro, čist zrak. Toplo ko u proljeće: zrakom kruže orli lješinari gavranovi i ostale ptice grabilice bit će da je dolje nješto krepalo. Sva je prilika da ćemo ove korizme i freška mesa imati. I vaš je Onkel njeko znamenje.

O svjedočbi mi ništa nejavljate. Molim Vas liepo presvjetli, neka bi mi se izradila, pa baš same kocke sa Krunom. Te molim da reprezentiraju narodnost hrvatsku. Ili sa Vašom dozvolom da se izravno obratim na gosp. Auera.

Sa najsrdačnijim pozdravom osobitim štovanjem i odanošću

Vaše Presvjetlosti navjek zahvalni

D. Buntić

Š. Brijeg 29. XII. 1912.

XX. Neslaganje s rezultatima gradskih izbora u Zagrebu.

Presvjetli gospodine!

Sa velikim smo zanimanjem kao što je i naravno očekivali posliedak gradski izbora u Zagrebu i taj smo rezultat dobili na koji nemamo ništa drugo da kažemo neg »pfui«. Zaista takav narod i nije zaslužio bolje sudbine.

Vi pak Presvjetli primite naš srdačni pozdrav i izraz našega jednakoga štovanja i harnosti.

Vaš odani

D. Buntić

Š. Brijeg 26. IV. 1913

XXI. U iščekivanju imenovanja novoga bana. Beč neće protiv Srba.

Presvjetli moj gospodine!

Vrieme je da već jednom šutnju prekinem i da Vam bar pismeno svoj zahvalni poklon ponovim. Bio sam ljetos u Zagrebu i naravno da sam se odmah propitao za Vašu presvjetlost, da Vam se osobno i opetovno na Vašim dobročinstvim i golemoj usluzi zahvalim, ali je Vas vlaška romantika i renesansa tamo negdje na jug odvukla i zaniela. Čuo sam da ste i mog jednoga đaka povelili i tumačem mu bili. Ej sretniji učenik od učitelja mislio sam u sebi. Nova Vam ništa osobito Presvijetli gospodine nemam javiti. U nas ko i u Vas; Kako na nebu tako i na zemlji, samo što će se u vas prije razbistriti i absolutizam ukinuti, nego ovamo. Ali bi reko da smo mi u toliko u boljem položaju što naš ljeb jedu stranci u našoj zemlji a Vaš i u vašoj i u svojoj. Hoće li Mađari popustiti i pravedniji prema Hrvatima biti i hoćete li skoro dobiti bana, hoće li se sklepat unionistička većina, od kojih elemenata i pod kojim uvjetim, to su pitanja koja bi nas vamo zanimala. Vi ste bili kako sam čitao na vrelu pa ste mislim o svemu tome dobro informirani. Naša bečka gospoda neće nesamo proti Srbova, nego ni bez njih i njihove pomoći da vladaju i za to ove godine nebude sabora. Šaljem Vam presvjetli gospodine, jednu fotografiju naše crkve za spomen na Široki Brijeg i u znak moje duboke harnosti na pram Vaše presvjetlosti. Dakako u sadanjem njezinom još nedograđenom stanju, nu kad se dogradi onda ću ako Bog da zdravlja dati jednu lijepu sliku iste izraditi i Vašoj presvjetlosti posvetiti. A to će biti nadam se na skoro, jer sam dobio punomoć od jednoga dobrotvornog društva. Radim međutim neprestano:

čitavi sam brieg iza nje već ostranio i sraonio tako da crkva ostaje sada na jednome velikom i širokom platou kakvi malo ima oko ijedne crkve. – fr. Ilija Vas srčano pozdravlja isto tako ostala moja braća i družina a zasve Vaš

harni i odani

D. Buntić

Široki Brijeg 11. XI. 1913.

XXII. Božićna čestitka. Ratna stradanja.

ŠB. 23. XII. 1914.

Presvjetli gospodine!

Sa čuvstvom duboke zahvalnosti i svedjer prijateljske odanosti sjećam se i nikako se nemogu zaboraviti Vaše presvjetlosti. Pa premsam [nitiet] Bogu učinio da ove godine nikome čestitati neću to ipak glede Vas moram jednu iznimku uspraviti. Ja Vam dakle od srca čestitam božićne blagdane i svako dobro želim u novoj godini. Napose želim da 1915. bude opet izlazio Vaš »Kritičar«. Imati će sjeguran sam gradiva u izobilju. Piso Vam kroz sve ono vrime niesam ništa uprav iz oni razloga s koji ste i Vi list obustavili. Dobro se sjećam Vaše polemike sa srpskim nekim profesorom akademičarom stali je bio čini mi se Novakovićem i Brenovu macu. Eto je došao čas ali ja velim teško magarcu preko koga se konji biju. »Znam od koga ali neznam kome.« Žalim veoma što naš nevini narod svojom krvlju mora prati ne griehe bezumnika i sliepaca nego opačine naših dušmana. A još mi je žalije što će ta krv glede nas uzalud biti prolivena. Bjeda i nevolja to će biti plod i nagrada svih tih ogromni žrtava. Bože nek se vrši volja tvoja, to je jedina molitva moja.

Valjda će Vas zanimati čuti umro Vam je danas stari zagriženi i okorjeli Frankovac fr. Ilija.²³ Bolovao je tričetiri dana ali je do zadnjega časa pri podpunoj svjesti razgovarao tako te se nitko nije nado da će tako brzo svršiti. Drugo Vam osobita nemam što javiti a elegija Vam neću dalje nastavljati.

Primite presvjetli ponovnu čestitku i srčan pozdrav od zahvalnog Vam i odana
DB.

XXIII. Rad na ublaživanju »besprimjerne nevolje« ratom pogođenog siromašnog naroda.

Presvjetli moj gospodine!

Primio sam Vašu cijenjenu Kartu, kojom me počastiste. Hvala Vam na sjećanju! Vjerujte mi presvjetli, da se ni ja Vas nijesam zaboravio, nego Vas uvijek u najugodnijoj zadržim uspomeni i mi ćemo se dok smo živi jednako Vas sjećati. Što sam se ušutio tome nije nipošto kriv moj nehaj oli nezahvalnost prema velikom našem dobročinitelju, nego eto vrijeme. Nu ipak mislim sam, čemu više i šutiti. Ta živimo već tako, da nam ništa više nemože nahuditi ni mač neprijatelja a nemoli olovka censora.

Jest, izručena mi je Vaša poruka i ja ću baš ovih dana u Mostar i potražiti sve što se naći dalo od spisa pok. »Pustinjaka«.

Crkva je ostala onako pod krovom nedovršena pošto su mi i majstori i radnici otišli u rat i ništa se nije kroz svih ovih pet godina uradilo na njoj. Rat je učinio

²³ Fra Ilija Lekić je umro na Širokom Brijegu 23. XII. 1914.

crtu preko mnogih naših osnova pa i preko te. Nijesmo ipak skrštenih ruku stali, nego se radilo na drugom polju, što se dalo i moglo i ne bez uspjeha zahvaleć Bogu.

Danas sam zaokupljen sav kraj mojih zvaničnih dužnosti sa ublaživanjem ove bezprimjerne nevolje i jada moga bjednoga naroda. Kod nas moj presvjetli gospodine vlada nesamo bjeda i oskudica svega, nego još i glad, kako niko nepamti. Sirotinja se hrani travom i pravom živinskom hranom. Žito se i jesenski usjevi čupaju, vare sole i jedu. Predvidjeo sam sve ovo još prošle godine u lipnju i otišao na vladu pa zatražio nekoliko vagona žita da uzmemo, kao rezervu u ovakvim najgorim slučajevim, gdje ljudi padaju bez svijesti od gladi i meni to obećашe, ali je s tim i svršilo sve. Mjesto žita dobismo krušne karte bez kruha. 2 kila i po kukuruza to je bila hrana na mjesec dana i sirotinji koja niđe drugo ništa za pojesti nema. Kako ovolikoj bjedi doskočiti. Kako li ju ublažiti kad ni sam nedobivam nego 20 deka ljeba dnevno? Kotari zatvoreni, nikud se maknuti, nigdje ništa uzeti ni pronijeti.

Mene bi Vaša presvjetlost veoma zadužila, kad bi mi u ovoj bjedi pomogla, a pomoći bi mi mogla ako imate kakova poznanika, kome je Bog dao pa ima žita bez kog bi on mogo biti pa mi od tog *poštom i pouzećem* dvopeka poslao bar 5 kili i u nekoliko puta uz cijenu kakovu god on hoće, da mi se je kako braniti i spriječiti, da mi bar na pragu ne krepaju. Negledam ni na vrst hljeba. Neka je od same zobi ili kakova im nedrago zrna. Oprostite presvjetli radi ove moje slabosti i molbe, koju na Vas u očaju upravljam, jer mi srce puca gledajuć ove prizore a da pomoć nemogu. Neću ipak da Vam sa otim dodijavam, nego velim, ako bi moguće bilo bez ikakova Vašeg zameta ili kakove bilo neprilike. I najmanja pomoć i najnezatnija količina dobro bi nam došla i mi bi mu zahvalni bili jednako, kao kad bi nam to i poklonio. Preporučite me dakle, ako ikome možete.

Nije li to Bogu plakat presvjetli moj gospodine da jedna čisto agrarna zemlja od gladi skapava. Zar ovo nije najjadnija svjedočba još jadrnije uprave? Tako je kad narod nema svoje slobode ni svoje uprave, nego je stavljen pod tuđe skrbništvo. Za vrijeme mira od mađarskoga brašna nijesmo mogli ni svog vlastitog žita jesti a gle danas! A baš su nam oni tome najviše krivi dotično uprava njihova jer da je riješeno agrarno pitanje, kako se moralo, da su posušena naša polja, kako se moglo nebi ni na najgoroj godini do ovog jada došlo bilo.

Zaista jedina je sloboda i samouprava hrvatskoga naroda vrijedna ovih doprinešenih žrtava za obranu cijelokupne naše monarhije a ne sankcija ove u nebo vapijuće nepravde. Mi smo svoju dužnost učinili dali smo i žrtvovali sve što se je dati i žrtvovati moglo. I više od nas ništa ni tražiti ni dobiti nemogu, ako ne oprostjenje.

Izgleda presvjetli da su i oni, koji imaju vlast u rukama danas na čistu o onom, o čem sam sam na čistu bio već onog dana, kad nam je Engleska rat navjestila pa upravljaju rek' bi sobom a ne zemljom i narodom. Nu ipak ja negubim nade, jer narod koji je u stanju ovakova što podnijeti, on nemože propasti pa došlo neznam šta.

Pogledajte oholosti, preuzetnosti, lakomosti! I čovjek netreba mnogo vjere imati a da nevidi te je ovo sve Bog dao i naredio »ad faciendam vindictam in nationibus«, »ut deponat potentes de sede et exaltet humiles«. »Salutem ex inimicis nostris« itd. Što molimo svaki dan u briviru.

Neće dugo biti i Vi ćete se presvjetli osvjedočiti da je udes monarhije usko skopčan sa udesom Hrvatske, a tog još ni danas ne vidi grabežljiva zaslipljenost. Kako

bilo na hrvatskom narodu nema ni sjenke krivnje, ali stoji da su ratni cilj monarhije Hrvati sami bez puške i fišeka postići mogli, da je bilo pameti i pravde.

Primitite presvjetli gospodine srdačni pozdrav od Vama svedjer harnog

D. Buntić

ŠBrijeg 6. III. 1917.

XXIV. Prijateljski pozdrav na proputovanju kroz Zagreb.

Presvjetli gospodine!

Na prolazu kroz Zagreb nemogu a da se nesjetim dobrog starca i našeg plemenitog prijatelja i dobrotvora. Ja Vam ovom karticom šaljem srdačan pozdrav sa izrazom osobitog i velikoga mojega počitanja kog ću dok budem živ gojiti u svom zahvalnom srcu. Ostajte mi z Bogom

Vaš D Buntić

XXV. Veličina širokobriješke crkve.

(Dopisnica)

Ne znam bili bilo uputno da se zahvalimo bar preko Vas još upravnom odboru oli gradskome zastupstvu na počasti?

[S druge strane:]

Franjevačka župna crkva Širokibrieg
[gdje je fra Didak označio dimenzije crkve:]

visina zvonika	50,50
visina stupova	5,50
visina stropa	15,40
oltari iznešeni	2,70.

RÉSUMÉ

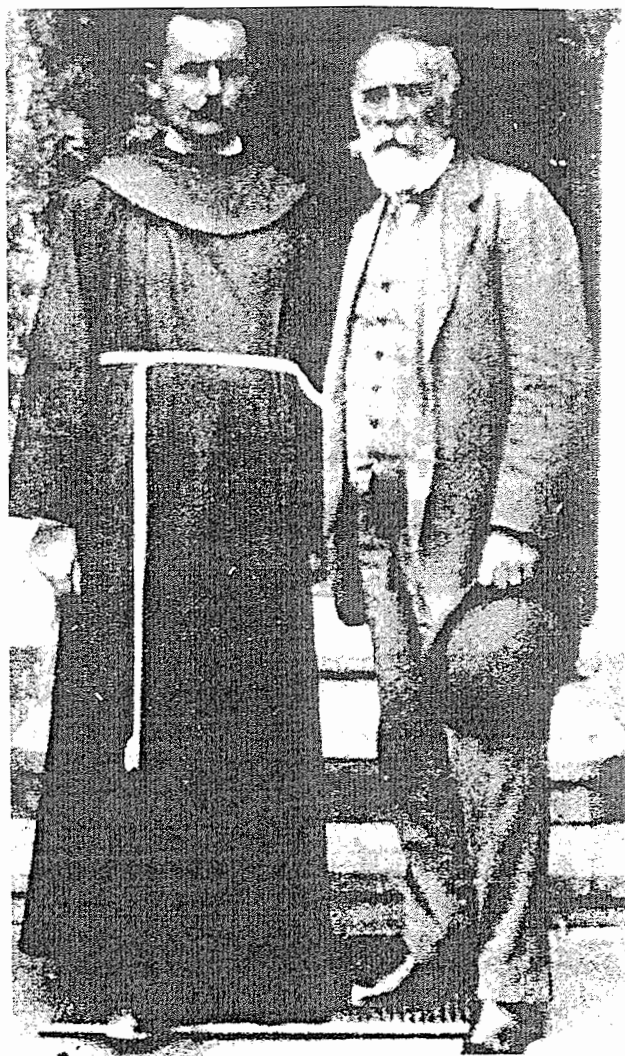
La personnalité du Père Didak Franjo Buntić (1871–1922), franciscain d'Herzégovine, marque l'histoire politique, religieuse et sociale des Croates de Bosnie-Herzégovine au commencement du XXe siècle.

Erudit et organisateur expérimenté, le Père Buntić oeuvre avec acharnement pour la promotion économique de son pays, notamment dans l'application de nouvelles méthodes agricoles. Il se consacra aussi à l'alphabétisation de la population.

Durant les années de la guerre (1915–1918), avec l'aide d'Isidore Kršnjavi et de ses amis de Zagreb, il a réussi transférer en Slavonie plus de dix-sept mille enfants d'Herzégovine, menacés par la famine.

Le »Père d'Herzégovine«, comme on l'appelait familièrement, défendit les intérêts du petit peuple prenant part dans les publications »Hrvatstvo« (Croatisme, 1908), »Hrvatska narodna zajednica« (Communauté populaire croate, 1914), »Kršćanska obitelj« (Famille chrétienne, 1914–1918), »Narodna sloboda« (Liberté du peuple, 1919–1922) etc.

Sa correspondance avec Isidore Kršnjavi, qui fait l'objet de notre publication, met en relief les relations multiples des Croates d'Herzégovine avec Zagreb, leur métropole culturelle et religieuse.

Fra Didak Buntić i dr Iso Kršnjavi